”Hur kan man tycka att det där är bra?”

En diskursteoretisk studie av ungdomars tal om andra människors musik

Nadia Moberg

Uppsats HT 2015 Handledare: Maria Westvall
Masterprogrammet i musik, masteruppsats

Uppsatser på avancerad nivå vid Musikhögskolan, Örebro universitet

SAMMANFATTNING

Författare: Nadia Moberg

Titel: ”Hur kan man tycka att det där är bra?” En diskursteoretisk studie av ungdomars tal om andra människors musik.

Det här är en studie om hur ungdomar talar om andra människors musik. Syftet är att analysera ungdomars sätt att tala om andra människors musikanvändande samt att belysa sociala konsekvenser av deras utsagor. För att analysera detta operationaliseras diskursteoretiska analysverktyg som synliggör maktrelationer. Materialet består av kvalitativa intervjuer som genomförts med ungdomar.

Resultatet visar att ungdomarna använder olika kategoriserande och stereotypa uttalanden för att beskriva andra människors musik. Utsagorna rymmer gränsdragningar mellan dem själva och andra samt mellan vad som betraktas som legitimt respektive illegitimt. I materialet handlar det framför allt om andra människors musiksmak, om olika sammanhang där musik förekommer samt om hur människor beter sig i mötet med musik. I ungdomarnas utsagor sker ofta gruppbildningar där människors nationalitet, ålder och kön visat sig vara mest framträdande. Samtidigt som ungdomarna ger andra människor subjektspositioner utifrån sådana kategorier, beskrivs den egna musiksmaken som ett resultat av aktiva val. På så vis begränsas andra människor i diskursen utifrån vad de anses ha för social tillhörighet.

Analysen visar också att ungdomarna markerar närhet eller distans till musik på olika sätt. Samtidigt placerar de andra människor i relativt statiska och dikotoma subjektspositioner. När de talar om musik som de inte förstår kopplas detta till människorna som lyssnar på den, snarare än till musikens karaktär. I diskursen avtäcks också en norm som handlar om individualism, där människor som är rationella och aktiva i mötet med musik premieras.

Sökord: musik, utbildning, ungdomar, diskursanalys, gruppbildning

ABSTRACT

Author: Nadia Moberg

Title: ”How can anyone like that?” A discourse theoretical analysis of how young people talk about other people's music.

This is a study of how young people talk about other people’s music. The purpose is to analyse in what way young people talk about other people's use of music and to uncover the social consequences of their statements. This was analysed with the use of discourse theoretical tools that reveal power relations and discursive struggles. The data consists of qualitative interviews conducted with young people.

The results show that the respondents are using different categorization and stereotyping statements to describe other people's music. The statements show how the respondents create boundaries between themselves and others and boundaries between what is considered to be legitimate or illegitimate. The material mainly consists of views about other people's taste in music, about different contexts in which music exists and about how people behave when they encounter music. The statements often contain group formations where people's nationality, age and gender proved to be most prominent. While the respondents give other people subject positions based on such categories, they tend to describe their own musical taste as a result of active choice. Consequently, they discursively restrict other people on the basis of which social groups they are considered belonging to.

Furthermore, the analysis shows that the respondents position themselves through discursively creating closeness or distance to music in different ways, while simultaneously placing other people in relatively static and dichotomous subject positions. When they talk about other people’s music they argue that they don’t understand, then they associate it with the people who they assume listen to it rather than to the music itself. Additionally, the analysis unveils a norm of individualism, where people who are considered rational and active in their encounters with music are rewarded.

Keywords: music, education, young people, discourse analysis, group formation

Jag vill tacka Maria för uppmuntrande ord och intressanta inspel under uppsatsskrivandets gång. Ett stort tack till mina studiekamrater, till mina vänner som kommit med synpunkter och till de ungdomar som låtit sig intervjuas av mig. Tack till Alma som hjälpt mig så mycket med frågor jag brottats med under analysen. Tack till mina bröder, mina päron och till Freyja som har lyckats få mig att skratta och leka när jag i min enfald trott att jag inte har haft tid till sådant.

Sist men inte minst vill jag tacka Calle. Det är inte bara jag som har levt med den här uppsatsen, som du mycket väl vet. Tack för ditt tålamod och alla våra samtal. Tack för att du alltid varit ett stöd och visat omtanke i vardagen. Nu blickar vi framåt, mot nya spännande tider!

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING 1

PROBLEMOMRÅDE 3
- SYFTE OCH FORSKNINGSFRÅGOR 4

TIDIGARE FORSKNING 5
- MUSIK, IDENTITET OCH GRUPPTILLHÖRIGHET 5
- DE ANDRAS MUSIK 6

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER 9
- DISKURSANALYSERNAS GEMENSAMMA TEORETISKA GRUND 9
- DISKURS 10
- MAKT, HEGEMONI OCH ANTAGONISM – TRE CENTRALA BEGREPP 10
- OPERATIONALISERING 11
- DISKURSTEORETISKA ANALYSVERKTYG 11

METOD OCH GENOMFÖRANDE 14
- URVAL 14
- PILOTINTERVJU OCH INTERVJUGUIDE 14
- INTERVJUERNA 15
- ETISKA ÖVERVÄGANDEN 15
- TRANSKRIBERING OCH ANALYS 16
- MIN INGÅNG TILL MATERIALET 16

PRESENTATION OCH ANALYS AV RESULTAT 17
- NATIONALITET OCH GEOGRAFISKA GRÄNSER 17
- ÅLDERSKATEGORIER 20
- DU OCH DIN MUSIKSMAK 22
- MUSIK PÅ DISTANS 23
- ATT VÄLJA MEDVETET 26
- DET MODERNA OCH NYA 28
- ANDRAS MUSIKSAMMANHANG 30
- ATT INTE FÖRSTÅ 31
- ANDRAS IRRATIONELLA BETEENDEN 33

SAMMANFATTNING AV SLUTSATSER 36

DISKUSSION 38
- LÄROPLANENS INTENTIONER I EN SEGREGERAD SKOLA 39
- MUSIK, INDIVID OCH KOLLEKTIV 40
- REFLEKTIONER KRING STUDIENS GENOMFÖRANDE 41
- FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING 41

KÄLLFÖRTECKNING 42

BILAGA 44

INLEDNING

> Elevernas erfarenheter av musik ska utmanas och fördjupas i mötet med andras musikaliska erfarenheter. Därigenom ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar sina kunskaper om och förståelse för olika musikkulturer, såväl den egna som andras (Lgr 11, s 100).

Det här är ett utdrag, av vad vi kan läsa i läroplanen för grundskolan, under rubriken som anger syftet med musikämnet. Genom grundskolans musikundervisning förväntas eleverna således bland annat att utveckla sin förståelse för olika musikkulturer. Utan att ge mig in i att definiera vad ordet förståelse innebär, så kan vi åtminstone konstatera att det i någon mån bör innefatta vetskap om och respekt för det vi upplever som andra människors musik. Denna förståelse, eller ibland brist på förståelse, kommer till uttryck genom hur vi talar om saker och ting. Det är så vi konstruerar och förhandlar vår förståelse för olika fenomen. Hur väljer vi att beskriva musik som andra människor lyssnar på, som vi själva kanske inte uppskattar eller till och med starkt ogillar? Hur talar vi om människor som i våra egna ögon tillhör andra musikkulturer?

Det är omöjligt att räkna alla de gånger jag hört någon uttrycka åsikter eller tankar om musik som de upplever som andra människors musik. Jag har säkerligen gjort det själv många gånger. Under min studietid på musikhögskolan har jag tänkt på hur medstudenter talar och hur undervisningen förbereder oss på den muntliga kommunikation kring musik som många av oss har och kommer att ha med elever. Jag har också tänkt tillbaka på min tid i grundskolan och gymnasiet, hur ofta förståelse för andra människors musikanvändande uteblev. Emellanåt har jag upplevt att det här om att tala om musik inte bara varit underordnat själva musicerandet, utan mer eller mindre bortglömt. Det tror jag får stora konsekvenser för hur människor betraktar olika musikstilar eller genrer. I förlängningen får det dessutom följder för hur människor betraktar andra människor. I den här uppsatsen kommer för övrigt ordet musikanvändande att återkomma många gånger. Det ska förstås som ett samlingsbegrepp för människors lyssnande, utövande, smak och andra musikvanor.

Personligen är jag övertygad om att vi behöver tala mer om musik. De flesta elever som musiklärare möter i sin undervisning kommer inte att utöva musik i någon större utsträckning senare i livet, men de kommer otvivelaktigt att ha en relation till musik. De kommer att lyssna på musik, de kommer att ha åsikter om den och de kommer också att möta människor som har andra idéer och tankar om musiken än de själva. Hur förs då samtalen? Hur möts människor med helt olika uppfattningar om samma musik? Vad får människors uttalanden för sociala konsekvenser?

Det är inte lätt att veta vad som utgör ”den egna” musikkulturen och vad som utgör ”andras”. Men det är uppenbart att människor identifierar sig med olika sorters musik i olika hög utsträckning. Jag tycker dock att det är intressant att textförfattarna till läroplanen väljer att formulera sig på det vis de gör i citatet jag inledde med. ”Den egna” musikkulturen, vad är det? Texten indikerar därigenom att människor tillhör en musikkultur, snarare än flera. Kan vi, genom musikundervisningen, kanske reducera denna gruppbildning? Kan elever få möjlighet att göra all musik till sin? En annan fråga som läroplanstexten ger upphov till är vad musikkultur egentligen innebär. Handlar det om någon form av musikuttryck knutna till avgränsade geografiska områden, handlar det om genrer eller vad utgör egentligen en kultur och hur dras gränser mellan olika musikkulturer?

Med en syn på att språket formar vår tillvaro, att uttalanden har sociala konsekvenser, blir det viktigt att undersöka hur människor talar om musik. Det handlar om hur vi förstår själva musiken, hur vi upplever den och hur vi ser på andra människors musikanvändande. Samtalen om musik, tar inte slut i klassrummen, utan kommer möta människor i alla möjliga sammanhang. Det är någonting som musiklärare ska förbereda sina elever för och därför måste vi inte bara låta eleverna möta olika musikkulturer utan även samtala om musiken. På så sätt får eleverna möjlighet att konstruera och uttrycka förståelse för musik, även för sådan som de betraktar som andras musik. Genom att intervjua ungdomar vill jag ta reda på mer om hur de talar om andra människors musik.

I nästa avsnitt kommer mitt syfte och mina forskningsfrågor att presenteras. De många frågor som har ställts nu i inledningen leder alltså fram till en precisering av mitt problemområde innan jag redogör för tidigare forskning. Jag avslutar dock inledningen med ännu en fråga. En fråga som leder in till problemområdet. Vad är det egentligen som ska analyseras i den studie du nu har framför dig?

PROBLEMOMRÅDE

Under de senaste tio åren har en rad forskare i Sverige genomfört studier som rör ungdomars musikanvändande kopplat till identitet. De har intresserat sig för hur ungdomar på olika sätt förhåller sig till och använder sig av musik (se t.ex. Stålhammar 2004, Bergman 2009, Scheid 2009, Danielsson 2012). Detta återkommer jag till mer ingående i nästa avsnitt då jag redogör för tidigare forskning som relaterar till det område som min studie kommer att röra sig kring. Redan nu vill jag dock konstatera att fokus för mycket av denna forskning i mångt och mycket legat på individens och/eller kollektivets syn på det *egna* musikanvändandet och den *egna* identiteten. Frågan om hur ungdomar betraktar *andra* människors musikanvändande, samt på vilka sätt de talar om detta, har inte synliggjorts i någon större utsträckning.

Jag vill därmed mena att vi fortfarande vet relativt lite om hur ungdomar talar om det som de upplever som andras musik. Företeelsen finns i flera studier på olika sätt, men med den här studien vill jag fördjupa förståelsen för detta. Att det finns stereotypa uppfattningar råder det ingen tvekan om i ljuset av tidigare studier, men vad innebär det? Vi vet i princip ingenting om vilka sociala konsekvenser ungdomarnas tal får och om det existerar maktförhållanden som kan och bör ifrågasättas. Människor bär med sig föreställningar om hur andra människor är. Ofta kan det handla om förutfattade meningar och felaktiga uppfattningar. När sådana föreställningar kommer till uttryck kan de leda till att människor begränsas och låses fast i grupper eller i karaktäristika som de själva inte känner stämmer överens med vilka de är. I förlängningen kan det till exempel leda till en begränsning av människors möjligheter att lyssna till, eller uppskatta musik, som förknippas med vissa grupper eller personlighetsdrag. Med den här studien vill jag bidra med en fördjupad analys av ungdomars tal om andras musik.

I grundskolans läroplan står det att ungdomar ska utveckla förståelse för olika musikkulturer. Deras musikaliska erfarenheter ska utmanas genom möten med andras erfarenheter. Vad betyder då detta? Det måste förstås som någonting som handlar om samhället i stort. Att förstå andra människor, att betrakta varandras olikheter som någonting positivt, att uppmuntra tolerans, självkritik och empati. Musik är inte opolitisk. Den påverkar och påverkas av rådande strukturer, det politiska klimatet och våra uppfattningar om samhället. I den här studien vill jag därför använda mig av diskursteori, som grundar sig i socialkonstruktionism och postmarxism. Diskursteori syftar till att analysera och ifrågasätta maktförhållanden. Genom språket upprätthålls maktstrukturer och det är därigenom möjligt att kartlägga vad som betraktas som sant och falskt. Vad framstår som objektiva sanningar i det ungdomarna säger och vad är följderna? Eller, uttryckt med ett diskursteoretiskt begrepp, vilken *hegemoni* framträder genom utsagorna? Vad har ungdomar egentligen för förståelse för ”de andras” musik efter grundskolans musikundervisning?

Att förstå och att identifiera hegemonin i en diskurs är en förutsättning för att kunna analysera insidan och utsidan, vi och dom, min musik och andras musik. Diskursen om musik är, som vi kommer se, lika politisk som andra samhällsdiskurser. Den bidrar till organiseringen av individer, identiteter och grupper. Den styrs också av en hegemoni som bestämmer vad som är legitimt eller illegitimt i ett visst sammanhang, vid en viss tidpunkt i historien.

Ambitionen med den här studien är således att undersöka hur ungdomar talar om andra människors musikanvändande. Min avsikt är att bidra med ny kunskap om hur relationen mellan människor och musik kan förstås och vari maktförhållanden kan finnas. Jag vill förstå

hur dessa förhållanden påverkar och påverkas av samhällets rådande maktstrukturer. Det handlar om att analysera hur andra människor representeras i ungdomars tal om musikanvändande och hur den bilden reflekterar och upprätthåller rådande idéer, stereotyper och myter om individer och grupper. Det handlar om hur klyftan och distinktionen mellan vi och dom skapas.

Syfte och forskningsfrågor

Jag vill alltså undersöka vilka föreställningar ungdomar har om andra människors musikanvändande, hur dessa kommer till uttryck och vad de innebär i förlängningen. Mot bakgrund av detta är mitt syfte med studien *att analysera ungdomars sätt att tala om andra människors musikanvändande samt att belysa sociala konsekvenser av deras utsagor.*

Studiens centrala forskningsfrågor är:

- På vilka sätt talar ungdomar om andra människors musikanvändande?
- Hur representeras andra individer och grupper i ungdomarnas tal?
- Hur kan ungdomarnas utsagor förstås utifrån teorier om diskurs?

TIDIGARE FORSKNING

I följande avsnitt redogör jag för tidigare forskning för att ge min studie ett sammanhang. Först ger jag en bredare bild av forskning som berör musik, identitet och grupptillhörighet. Sedan fokuseras forskning som på olika sätt behandlar synen på andra människors musik.

Musik, identitet och grupptillhörighet

Musik som en del av vad vi kan kalla människors identitetskonstruktion är någonting som har studerats av många forskare. Intresset har framför allt riktats mot ungdomar och deras syn på musik (se t.ex. Lamont, Hargreaves, Marshall & Tarrant 2003, Lilliestam 2001, Stålhammar 2004, Bergman 2009, Scheid 2009, Danielsson 2012). I en del studier har forskarna intresserat sig för att undersöka ungdomars förhållande och attityder till musik i och utanför skolan. I andra är det ungdomars tal om musik och deras identitetskonstruktion som står i fokus. De studier som nämnts ovan har skilda utgångspunkter och metoder, men de visar sammantaget att ungdomars förhållande till musik är någonting som studeras flitigt. Gemensamt för studierna är också att forskarna använder sig av ungdomars utsagor om musik för att studera sina forskningsfrågor. Även i denna studie kommer ungdomars utsagor att ligga till grund för analysen, men med ett fokus på språkets betydelse i upprätthållandet av maktstrukturer. I nästa avsnitt kommer jag att återkomma till teorin bakom denna syn och fördjupa mina tankar kring betydelsen av ett sådant perspektiv inom musikforskningen.

I en av de studier som bland annat har undersökt elevers attityder till musik visade det sig att de med mer erfarenhet av musikundervisning hade positivare attityder till flera musikstilar än de med mindre erfarenhet (Lamont, Hargreaves, Marshall & Tarrant 2003). Samma studie visade också att motivet för många unga att lyssna till musik handlade om att det tillät dem att utforska sina känslor och att ändra känslotillstånd. Börje Stålhammar (2004), vars huvudsakliga metod var att intervjua svenska och engelska ungdomar, konstaterar att de betraktar musik som någonting som kan förena människor. Det är framför allt denna ”lierande” funktion som lyfts fram, att musiken fungerar som någonting som binder samman människor i grupper och sociala rum. Men Stålhammar skriver också om hur musik kan ha en distanserande roll och leda till ”social separation”.

Forskning kring så kallade ungdomskulturer kopplat till musik och identitet har också varit ett populärt område och i flera av dessa studier har urvalet determinerats utifrån kön (se t.ex. Sernhede 2002, Werner 2009). Många gånger har olika grupper eller subkulturer stått i fokus för forskningen. Ann Werner (2009) menar att den brittiska subkulturforskningen har bidragit till att öka förståelsen kring olika musikkulturer och deras betydelse. Inom denna forskning förstås kulturella sammanhang som arenor där människor kan förhandla normer och makt. Genus, klass, etnicitet, sexualitet och ålder är kategoriseringar som kan vara föremål för dessa förhandlingar (Werner 2009). Inte sällan har forskare alltså riktat sitt intresse mot vad som kan betraktas som identifierbara grupper, såsom arbetarklassmän, fans eller punkare, menar Christina Williams (2001). Detta har lett till en slags obalans i förståelsen av ungdomars musikkulturer. Hon har därför valt att undersöka vad hon kallar för vanliga ungdomars förhållande till populärmusik för att synliggöra dessa. Hon framhåller också att fans och subkulturer är diskursivt konstruerade grupper som positionerar människor som tillhörande vissa sammanhang. Men i realiteten rör sig människor in och ut ur dessa grupper och tillhörigheter, menar Williams. De kan därför betraktas som tillfälliga diskursiva positioneringar.

Musik fungerar inte endast som en markör för vem en person är, utan även för vem den inte är eller önskar vara (Lundberg, Malm & Ronström 2000). Den har betydelse för skapandet av individuella identiteter såväl som av grupptillhörigheter. Genom musik kan följaktligen människor både kommunicera sin personlighet och signalera vilken grupptillhörighet de önskar ha (Rentfrow & Gosling 2007). Den musik människor väljer att lyssna till kan därför också påverka hur andra människor uppfattar dem. Detta har bland annat bekräftats i studier som undersöker stereotypa uppfattningar av vilka människor som lyssnar på en viss typ av musik (Lewis 1995, Rentfrow & Gosling 2007).

Fokus för mycket av den kvalitativa forskningen som nämnts ovan har ofta legat på hur ungdomar skapar sin egen identitet, hur de talar om sitt eget, eller sin grupps musikanvändande. Men när människor definierar sig själva görs det utifrån andra människor och rådande normer (Martinsson & Reimers 2008). Det är så den egna identiteten eller positionen konstrueras och förhandlas. Därför finns det också oundvikligen delar i flera av de studier som nämnts som berör ungdomarnas syn på andra människors musik. I vissa lyfts detta fram och synliggörs på ett tydligt sätt, medan det i andra finns i materialet men inte läggs särskilt stor vikt vid. Det är dock framför allt dessa delar jag kommer att fokusera på nedan. Att stanna upp vid detta fenomen och analysera språket genom diskursteori kommer, menar jag, att leda till ny förståelse kring vilka sociala konsekvenser ungdomars utsagor om andra människors musik får.

De andras musik

I Annika Danielssons (2012) och Lars Lilliestams (2001) avhandlingar lyfts ungdomars syn på andra människors musik fram tydligt. I den förstnämnda ägnas ett kapitel åt ”Musiken och dom” och i den sistnämnda är en av de frågor ungdomarna får samtala kring ”Vem/vilka lyssnar på musiken?”. I båda dessa avhandlingar genomförs gruppsamtal där musikexempel används som stimulusmaterial. En annan forskare som lyfter fram detta på ett tydligt sätt är Even Ruud (1997). Han har intervjuat och samlat in musikaliska självbiografier från något äldre människor, nämligen från studenter i musikterapi. Två andra exempel på avhandlingar som behandlar ungdomars förhållande till musik är skrivna av Åsa Bergman (2009) och Manfred Scheid (2009). I dessa förekommer ungdomars syn på andra människors musik, men här lyfts det inte fram på ett lika explicit sätt. Detta visar dock att även om fokus ligger på ungdomarnas eget musikanvändande så talar de om andra människor för att positionera sig själva.

Ruud (1997) konstaterar att identitet är någonting som handlar om avgränsning och positionering i ett socialt rum. Genom att visa hur vi skiljer oss från andra människor konstruerar vi vår identitet. När studenterna i hans studie beskriver sina musikupplevelser berättar de även om sina vänner, föräldrar, klasskompisar och representanter för musikgenrer som de ogillar. Här lyfts således tydliga exempel på när studenterna talar om andra människors musik och därigenom positionerar sig själva. Vi kan också se hur musik binds samman med bland annat klasstillhörighet och kön. Det förekommer dessutom tydliga avståndstaganden till andra människors musik på olika sätt, den kan ibland betraktas som oseriös eller till och med parodisk. Ruud lyfter även fram hur människor kan kommunicera tillhörighet till en geografisk plats genom musik. Han finner att tillhörigheten till ett större område, som en nation till exempel, kan konkurrera med känslan av en lokal tillhörighet. På så vis kan den egna identifikationen med en regional musik i vissa fall fungera som en protest mot andra geografiska områden.

Bergmans (2009) och Scheids (2009) avhandlingar utgår från en liknande idé kring identitetsskapande som den Ruud presenterar. Bergman har undersökt på vilka sätt musik förekommer i grundskoleungdomars vardag, vilken roll massmedia spelar och hur de använder musik i olika handlingar, medan Scheid har undersökt vilken betydelse musik har för gymnasieungdomar genom både kvalitativa och kvantitativa metoder. Informanterna i Scheids studie har alla någon form av musikundervisning som en del i sin utbildning.

Några av Bergmans (2009) slutsatser är att musik är en viktig del i identitetsprocessen för ungdomarna och att musik förekommer i många olika sammanhang. Familj och kamrater visade sig ha stor betydelse för vilken musik ungdomarna kom i kontakt med. De talar om andra människor och positionerar sig i förhållande till dem bland annat genom att prata om ”feminister” och ”invandrare”. Detta är dock sällan direkt kopplat till musikanvändande. Genom en personlig musiksmak, eller en individuell ”smakportfölj” som Bergman uttrycker det, kunde ungdomarna positionera sig som unika i förhållande till andra och leva upp till en individualitetsnorm. Scheid ägnar delar av sin avhandling åt hur ungdomar ser på andra människor. I intervjuerna framkommer ofta stereotypa uppfattningar. Bland annat talar ungdomarna om elever på andra gymnasieprogram och positionerar sig själva som kreativa och ”egentänkande” i förhållande till dessa. Det är dock inte framför allt andra människors musikanvändande eller musiksmak som eleverna talar om, utan snarare om egenskaper och kunskaper hos elever som går på andra gymnasieprogram. Men kategoriseringar förekommer på olika håll i studien och eleverna pratar bland annat om musikaliska skillnader mellan pojkar och flickor vad gäller val av instrument.

Lilliestam (2001) och Danielsson (2012) är de som tydligast lyfter fram perspektivet kring hur ungdomar talar om andra människors musik i sina forskningar. Båda har därtill använt metoderna gruppsamtal och musik som stimulusmaterial. Lilliestams forskningsprojekt genomfördes med gymnasieungdomar som fick mötas och samtala om musik. I Danielssons doktorsavhandling, som handlar om ungdomar, identitet och musik, består materialet av intervjuer med elever i årskurs 8 som genomförts både enskilt och i grupp. Till skillnad från Danielsson och Lilliestam kommer jag inte att utgå från ljudande musikexempel i samtalen jag ska ha med ungdomar. Istället vill jag veta vad som redan finns i deras föreställningsvärld, vilka uppfattningar de redan har snarare än associationer de får när de lyssnar till musik.

Lilliestams (2001) syfte med sin studie var att undersöka hur gymnasieungdomar tänker och talar om musik. Det handlade bland annat om vad ungdomarna tyckte om själva musiken, när de trodde att någon kunde tänkas lyssna på den och vad de skulle kalla den, eller kategorisera den som. Det förekom många bestämda uppfattningar om vem som gillar specifik musik. För ungdomarna framstod musiksmak med andra ord som någonting som kan visa vem en person är, varifrån den kommer och så vidare. Ibland gav ungdomarna dessutom uttryck för detta på ett frispråkigt sätt med kategoriserande uttalanden om ”fattiga”, ”lågutbildade” och ”bonngrabbar”.

Ett avsnitt i Danielssons (2012) avhandling handlar som tidigare nämnts om hur ungdomar förhåller sig till andra människors musikanvändande, vilket hon lyfter fram som en del i hur den egna positionen eller identiteten skapas. I kapitlet som behandlar detta framkommer tankar och föreställningar som rör musikanvändande kopplat till ålder, kön och etnicitet. I mindre utsträckning talar ungdomarna även om sådant som rör bostadsort och socioekonomiska faktorer.

Danielsson (2012) konstaterar att det inte endast är hur musiken låter som är viktigt för hur en individ vill framstå, utan att talet om musik kanske till och med är än viktigare. Eleverna i studien uttrycker en tolerans vad beträffar olika människors musikpreferenser, men samtidigt syns en medvetenhet kring vad som betraktas som socialt godtagbart. Musiken som de diskuterat kring förknippar eleverna både med olika kategorier av människor och med olika typer av musiklyssnande.

En del forskning har också inriktat sig på att studera stereotypa uppfattningar kring människors musiklyssnande (Lewis 1995, Rentfrow & Gosling 2007). Här har det dock inte handlat om att studera hur människor talar om musik, utan snarare att kartlägga vilka musikgenrer som förknippas med olika karaktäristika hos människor samt huruvida dessa uppfattningar överensstämmer med de som faktiskt lyssnar på musiken.

Peter Rentfrow och Samuel Gosling (2007) fokuserade på stereotypa uppfattningar om musikfans personligheter, kvaliteter, värderingar och vilka droger de troddes föredra. De fann att människor har tydliga uppfattningar kring olika musikfan kopplat till detta. Dessutom menar de att det finns en del sanning i uppfattningarna, trots att den halten varierar beroende av vilken genre det handlar om. Stereotyper kopplat till människor som lyssnar på pop, rock och soul visade sig till exempel inte stämma. Vad gällde människor som lyssnar på klassisk musik stämde framför allt uppfattningar kring deras värderingar och när det kom till heavy metal var det personlighetsdrag som överensstämde mest. Georg Lewis (1995) fann i sin studie att det rådde stor enighet kring karaktäristika vad gällde vissa genrers musiklyssnare, andra fanns det delade meningar om. Människor som lyssnar på pop visade sig betraktas på flera skilda sätt och kategoriserades därför olika, medan till exempel de som lyssnar på rap ofta kopplades samman med bland annat heterosexualitet och låg utbildningsnivå.

Det finns således forskning som har berört det område som jag intresserar mig för, men det har inte utgjort fokus. Analysen av mitt material kommer dessutom att skilja sig från tidigare studier. Fokus för denna studie är konsekvenser av ungdomarnas tal, med frågor som rör maktförhållanden och ifrågasättandet av dessa. Jag vill förstå vad ungdomar betraktar som sanningar om andra människor, hur deras musikanvändande framställs, men framför allt vill jag analysera konsekvenserna av hur människor positioneras som individer och grupper. I kommande avsnitt redogör jag för studiens teoretiska utgångspunkter, vilket kommer tydliggöra hur en sådan analys kan genomföras.

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

I den här studien kommer jag att utgå från ett antal teoretiska grundpremisser. Dessa bör betraktas som teoretiska val jag gjort för att genomföra en relevant analys. Studien vilar på diskursteori utifrån Ernesto Laclau och Chantal Mouffe (1985/2008). Analysen utgår från språket och språket betraktas som någonting vi använder för att konstruera vår verklighet. Jag använder alltså teorier där språket ses som konstruerande och reproducerande och där förståelsen för maktförhållanden är centralt. Om jag hade valt andra teoretiska utgångspunkter, hade andra aspekter antagligen kunnat synliggöras. På så sätt motiveras också val av teori av vad jag är intresserad av att synliggöra i analysen. Eftersom jag vill studera inkludering och exkludering så är Laclaus och Mouffes diskursteori lämplig då den bygger på just analysen av hegemoni. Det handlar således inte om att studera enskilda uttalanden och förstå dem isolerat. Istället handlar det om att se och kartlägga mönster och att ifrågasätta dessa när de innebär ojämlika maktförhållanden.

Här är det också värt att nämna att jag inte betraktar musik som ett autonomt objekt, tvärtom. Människors idéer och tal om musik formar föreställningar om den och därigenom även hur den uppfattas och upplevs av oss. Jag vill mena att musiken själv formas genom människors språkliga utsagor. Det är en av anledningarna till att jag ser mina teoretiska utgångspunkter som fruktbara även inom musikpedagogisk och musikvetenskaplig forskning. I min undersökning ligger fokus på diskursen om musik och andras musikanvändande. Diskursen, liksom andra samhällsdiskurser, påverkar och påverkas av rådande normer och idéer samt hur grupper och individer organiseras. Diskursen kan upprätthålla, reflektera, representera, men även utmana föreställningar.

I följande del kommer jag inledningsvis att ge en bred bild av det diskursanalytiska fältet för att sedan närma mig de konkreta verktyg jag ämnar använda i min analys. Detta för att jag, så gott det går, vill synliggöra de diskursteoretiska glasögon jag bär med mig in i arbetet. Det teoretiska perspektivet bygger på olika poststrukturalistiska teorier om språk och makt. Dessa kommer i sin tur att operationaliseras genom tillämpningen av diskursanalytiska begrepp hämtade från Ernesto Laclaus och Chantal Mouffes (ibid.) postmarxistiska diskursteori.

Diskursanalysernas gemensamma teoretiska grund

Diskursteoretiska forskare ska inta en kritisk position till kunskap som tas för given. Det handlar bland annat om att kartlägga hur diskursen får vissa föreställningar att betraktas som sanna. Teori och metod är nära sammanlänkat i diskursanalys och det går inte att bortse från de teoretiska utgångspunkterna när en sådan genomförs (Winther Jørgensen & Phillips 2000). I princip alla diskursanalytiska inriktningar delar vissa grundpremisser, så även diskursteori. De tar sin utgångspunkt i en socialkonstruktionistisk världsåskådning. Vivien Burr (1995) beskriver några uppfattningar som socialkonstruktionister delar. Det handlar om att ha en kritisk inställning till kunskap som tas för given och att förstå människors syn på världen och de kategoriseringar vi gör som historiskt och kulturellt präglade. Dessutom handlar det om att anse att vår kunskap om världen tillgängliggörs genom social interaktion och att vi konstruerar vår förståelse för denna genom språket. Slutligen handlar det också om att vår konstruktion av världen medför att vissa handlingar och uttalanden betraktas som naturliga, medan andra ses som otänkbara.

De olika diskursanalytiska inriktningarna grundar sig också i strukturalistisk och poststrukturalistisk språkteori, vilket innebär att det är språket som ger oss tillgång till det vi kallar verklighet. Genom våra sätt att tala återger vi inte endast någonting som vi betraktar som verkligt utan bidrar även till att forma och omforma detta. Vad vi upplever som objektivt, som en sanning eller som verklighet kan därför beskrivas som diskursiva konstruktioner. En av målsättningarna för den här forskningen är att fungera kritiskt. Det handlar om att kartlägga maktförhållanden, att ifrågasätta dessa samt att komma med förslag till förändring (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Det en diskursanalytiker således ägnar sig åt är att undersöka hur någonting betraktas, vilka sociala konsekvenser det får och att ifrågasätta sådant som skapar ojämlika maktförhållanden.

Diskurs

Vad innebär då begreppet diskurs? Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips (2000) beskriver förenklat en diskurs som *”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen…”* (s 7). När vi uttrycker oss, följer våra uttalanden olika språkliga mönster. Michel Foucault (1969/2002) beskriver diskurs som en typ av verbala mönster. När olika tecken och utsagor knyts till varandra på specifika sätt kan de bilda en diskurs. Men det som inte sägs är också av betydelse, diskursen utgör denna helhet av det sagda och outsagda (Foucault 1994/2008). Enligt Foucault finns det också icke-diskursiva praktiker som måste undersökas och förstås i förhållande till det talade. Det kan till exempel handla om institutioner som på olika sätt reglerar människors handlingsmöjligheter (Foucault 1969/2002).

Laclau och Mouffe (1985/2008, s 159-163) gör, till skillnad från Foucault, ingen distinktion mellan det diskursiva och icke-diskursiva. De menar att objekt inte får sin mening förrän de antar en språklig form. Det är först när vi beskriver ett fenomen som till exempel ett skyfall, som ett tecken på att en högre makt är vred, eller som ett naturfenomen, som objektet får sin meningsbärande betydelse. Det är också först då en kamp kring förståelsen av fenomenet kan komma till stånd. Vad som betraktas som diskurs råder det således inte enighet kring. Olika inriktningar ger olika svar på frågan om hur diskurs ska förstås. Men det går åtminstone att konstatera att diskursanalyser alltid innebär någon form av språklig analys, en analys av de mönster som uppträder i språket. I den här studien utgår jag från Laclaus och Mouffes tankar och gör därför ingen distinktion mellan det diskursiva och icke-diskursiva. Musik får därför sin meningsbärande betydelse när vi talar om den, det är då vi kan förhandla om hur den ska förstås.

Makt, hegemoni och antagonism – tre centrala begrepp

Makt är ett av de viktigaste begreppen inom diskursanalysen. Det handlar dock inte om makt i den bemärkelsen att den alltid utövas av någon ovanifrån. Makt förstås istället som någonting som finns överallt, i alla sociala relationer. Hos Foucault är makt också nära förbundet med kunskap. I talet menar han att kunskap och vetande kopplas samman med makt. Vad som betraktas som tillåtet eller normalt respektive otillåtet eller onormalt att uttrycka är en fråga om makt och om vad som anses vara kunskap (Foucault 1971/1993). Foucault (1976/2002) betonar att makt inte är en institution eller en struktur, utan att det finns en mängd styrkeförhållanden närvarande överallt som skapar olika sorters maktförhållanden. Dessa är både ostadiga och lokala och bör enligt Foucault inte endast betraktas som hindrande utan även som produktiva. Där makt finns, finns även motstånd eftersom maktförhållanden just är relationella. Motståndet är däremot inte ett enat motstånd, utan många skilda motståndspunkter existerar oftast parallellt.

Även i Laclaus och Mouffes (1985/2008, s 180-187) diskursteori finns detta som en central idé, motståndet beskriver de som *antagonism*. De menar att det finns en mängd antagonismer i det sociala, som dessutom ofta står i motsats till varandra. *Hegemoni* (Laclau & Mouffe 1985/2008, 195-208) uppstår då någonting betraktas som en objektiv sanning, det är en för stunden rådande uppfattning om hur någonting ska förstås. Precis som hos Foucault är detta dock endast en ostadig konstruktion som det hela tiden finns en kamp kring, meningsskapandet kan aldrig slutgiltigt fixeras. Motstånd, antagonismer, kamp eller konflikt i meningsskapandet kan förstås som krig på ett språkligt plan som har sociala konsekvenser.

Operationalisering

Om vi tittar närmare på Laclaus och Mouffes *Hegemonin och den socialistiska strategin* (1985/2008), kan vi se att deras huvudpoäng rör just synen på makt och kamp. De kallar sig själva postmarxister och bygger vidare på samt kritiserar Marx teoribygge på avgörande punkter som rör makt. De motsätter sig den marxistiska föreställningen att samhället är en given struktur där klass och ekonomiska förhållanden alltid skulle vara den avgörande kategoriseringen för social kamp. Istället beskriver de att en pluralitet av kamper kan föras samman till en socialistisk strategi.

I centrum för Laclaus och Mouffes teori om diskurs står sålunda idén om hegemoni och antagonism. Hegemoni drar gränsen mellan det som utgör diskursens *insida* och *utsida*, det vill säga vad som inkluderas och exkluderas, vad som betraktas som legitimt respektive illegitimt. Överfört till den här studiens fokus handlar det om vad som definierar min musik och mitt musikanvändande samt den andras musik och dennas musikanvändande. Antagonism uppstår när ordningen utmanas. Det kan till exempel ske genom att någon förklarar eller definierar någonting på ett sätt som utmanar rådande normer och idéer. På så vis används antagonistiska handlingar till att flytta gränsen för vad som exkluderas respektive inkluderas, för vad som är legitimt och illegitimt. Rent konkret kommer detta operationaliseras i min undersökning genom att visa hur dessa gränser uppstår och i vissa fall även utmanas. Laclaus och Mouffes diskursteori inbegriper analytiska verktyg som kan användas för att synliggöra diskursiva maktrelationer och striden om mening. I min studie kommer jag använda dessa för att genom mitt teoretiska perspektiv närma mig syftet och besvara forskningsfrågorna. Under nästa rubrik redogör jag för de verktyg som är relevanta för min analys.

Diskursteoretiska analysverktyg

Ett viktigt begrepp inom diskursteori är *subjekt* eller *subjektspositioner*. En individ betraktas inte som autonom, både den egna identiteten och kollektiva identiteter ses som tillfälliga resultat av diskurser. Subjektet betraktas som fragmenterat och kan inta olika positioner under en dag. Om du framför allt betraktar dig själv som arbetare, mamma eller ateist kan bero på sammanhang och olika subjektspositioner kan också komma i konflikt med varandra (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Det finns en skillnad mellan hur Foucault ser på subjektspositioner och hur Laclau och Mouffe betraktar detsamma. De senare menar att det finns en större möjlighet till rörlighet för en människa att inta olika subjektspositioner, medan Foucault har en mer strukturbestämd uppfattning (Bergström & Boréus 2012). En annan fråga handlar om när subjekt skapas. Subjektet existerar inte före orden utan tillkommer i en specifik diskursiv praktik enligt Foucault (1969/2002). Subjekten föregår således inte de sociala relationerna, utan skapas utifrån de villkor som diskurserna ger. Precis som diskurser aldrig slutgiltigt fixeras gör inte heller subjektet det, subjektspositioner är därför tillfälliga diskursiva positioner (Laclau & Mouffe 1985/2008, s 171-180).

Hur *representation* av *subjektspositioner* och hur *gruppbildning* sker, är någonting som jag kommer att analysera i materialet. Jag bär med mig analytiska frågor som ”Hur sker gruppbildningar i ungdomarnas utsagor?” och ”Vilka subjektspositioner ges andra människor?”. I Laclaus och Mouffes diskursteori är markering av olikhet och gränser centralt. När det kommer till hur grupper konstrueras som just grupper så handlar det om att se det som en reducering av möjliga sätt att betrakta dessa. Människor identifierar sig i förhållande till andra, eller ”den Andre” och därmed utesluts alternativa sätt att betrakta sig själv eller sin upplevda grupptillhörighet. Även sådana skillnader som råkar finnas människor emellan inom den diskursivt konstruerade gruppen ignoreras (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

Identitet och grupptillhörighet är således inte någonting fast, utan skapas i processer genom förhandling av skillnader. Identitet kan därför inte betraktas som en essens, utan förstås istället som en kulturellt och historiskt präglad position (Hall 1996). Ett exempel på gruppbildning kan vara att prata om kvinnor som en homogen grupp. Två personer kan samtala om gruppen som att den existerar, men i realiteten är det vad Laclau och Mouffe skulle kalla en tillfällig diskursiv konstruktion som dock accepteras som en beskrivning av hur verkligheten ser ut.

Ett annat begrepp som jag kommer att använda är *ekvivalenskedja* (Laclau & Mouffe 1985/2008, s 187-195). Det handlar om hur tecken relateras till andra tecken, hur de bildar kedjor som leder till att någonting får vissa betydelser. Tecknet ”man” kan exempelvis länkas samman med ord som ”svag” och ”osjälvständig” i en ekvivalenskedja. ”Man” kan betraktas som en *flytande signifikant*, ett ord som är tomt i sig och som kan fyllas med många olika innebörder. Laclau och Mouffe (1985/2008, s 169) menar att alla sociala identiteter är *flytande signifikanter*. Detta är dessutom någonting som sker relationellt. Om ordet ”man” länkas samman på det sätt som beskrevs betyder det att någon annan är ”stark” och ”självständig”, denna andra blir alltså kvinnor.

Jag kommer även att använda begreppet *artikulering*. Det kan beskrivas som ett konkret handlande, ett uttalande där olika ord länkas samman till en ny representation. Visserligen innefattar begreppet förändring, men varje artikulering bygger på tidigare utsagor och är aldrig en exakt upprepning, varför varje utsaga eller varje social praktik därmed kan betraktas som artikulatoriska i någon mening (Laclau & Mouffe 1985/2008 s 157-170). När en subjektsposition skapas inom en diskurs kan detta ses som ett resultat av en artikulering. En diskurs är däremot inte en praktik, utan kan istället beskrivas som resultatet av praktiken, eller resultatet av olika artikuleringar (Åkerstrøm Andersen 2003).

I Laclaus och Mouffes teori finns således många begrepp som kan omsättas i en analys, även om deras syfte med texten inte var att konstruera diskursanalytiska verktyg. Hegemoni och antagonism är begrepp som fungerar som grund för deras teoriutveckling. Andra begrepp som kan användas i en konkret analys presenterar de framför allt i kapitel tre i *Hegemonin och den socialistiska strategin*. Precis som Winther Jørgensen & Phillips (2000) skriver så gäller det att hitta verktygen som passar syftet för den egna diskursanalysen. Jag kommer att använda begreppen *hegemoni* och *antagonism* samt verktygen *representation, gruppbildning*, *subjektsposition*, *artikulering*, *ekvivalenskedja* och *flytande signifikanter*.

Det huvudsakliga målet med diskursteori är inte att identifiera hur de individuella betydelsefixeringarna sker utan att avtäcka en generell samhällelig hegemoni och att visa på hur denna kan utmanas och förändras (Åkerstrøm Andersen 2003). Eftersom diskursanalysen grundar sig i synen att språket konstruerar vår sociala värld, så innebär det att en diskursanalys inte endast är en språkteknisk kartläggning. Genom diskursteori bör du även

kunna säga vad sättet att tala om någonting innebär för vår uppfattade verklighet. Därför blir det även viktigt att fundera över vilka sociala konsekvenser det som framkommer i materialet har, hur diskursen påverkas av rådande normer och huruvida den upprätthåller eller utmanar rådande normer.

En återkommande kritik mot diskursanalysens postmoderna grund handlar om en påstådd sanningsrelativism, eller kunskapsrelativism som en del uttrycker det. I de texter jag redogjort för ser jag inte en förnekelse kring att fenomen faktiskt sker. Laclau och Mouffe (1985/2008 s 161-162) är till exempel själva medvetna om denna kritik och lyfter frågan i *Hegemonin och den socialistiska strategin*. De förklarar tydligt att saker faktiskt sker, frågan är vilken förklaring till fenomenet som betraktas som sanning och vilka sociala konsekvenser det får. Det här är relevant även i ljuset av hur vi förstår andra människor och deras handlingar. I den här studien är det till exempel intressant att se hur ungdomarna beskriver av vilken anledning människor lyssnar på en särskild sorts musik.

Jag kommer att se min diskursteoretiska analys som en version av verkligheten. Beroende av de verktyg jag väljer kommer vissa delar i materialet kunna synliggöras och annat kanske hamnar utanför. Med en diskursanalytisk utgångspunkt anser jag att det är ett rimligt sätt att närma sig ämnet.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

I följande avsnitt redogör jag för studiens upplägg och genomförande. Ungdomars tal om andra människors musikanvändande har undersökts genom kvalitativa intervjuer med 18- och 19-åringar. Jag kommer att beskriva urvalsprocessen, intervjusituationerna samt hur materialet har behandlats och analyserats.

Urval

Utgångspunkten för urvalet har varit att få en bredd vad gäller ungdomarnas bakgrund och tillvaro. Därigenom hoppas jag kunna kartlägga både det som är gemensamt och det som skiljer utsagorna åt. När jag planerade studien valde jag att inte på förhand kategorisera ungdomarna som skulle delta mer än att de skulle vara just ungdomar. Jag har därför varken betraktat ungdomarna som vanliga eller som tillhörande en specifik grupp, vilket gjorts i många tidigare studier. Genom att inte kategorisera ungdomarna som tillhörande en viss grupp, var min förhoppning att risken skulle minska för att jag bortsåg från skillnader och olikheter i deras tal om andras musik.

Däremot fanns ett antal kriterier för urvalet av informanter. De skulle ha genomgått den svenska grundskolans musikundervisning och vara 18- eller 19-åringar. Ett annat kriterium handlade om att de skulle skilja sig från varandra på olika sätt. De skulle befinna sig i olika skolmiljöer, studera på olika gymnasieprogram och befinna sig på olika håll i landet. De skulle dock inte ha inriktat sig på att studera musik på gymnasiet. Jag försökte även åstadkomma en bredd genom att tala med ungdomar av olika kön samt skild etnisk och social bakgrund. Allt detta ställdes upp för att en så mångfacetterad bild som möjligt skulle framträda i materialet. För att komma i kontakt med potentiella informanter vände jag mig till rektorer för olika gymnasieprogram samt till gymnasielärare via e-post. En del av dessa svarade och kunde sedan hjälpa mig att komma i kontakt med presumtiva informanter. Jag genomförde en intervju åt gången, innan jag sökte efter nästa informant som då skulle skilja sig från föregående vad gällde till exempel kön. På så sätt, genom att rekrytera en informant i taget, kunde jag se till att åstadkomma en bredd vad gällde kön, etnicitet, funktionsvariation, bakgrund och livsvillkor.

Laclaus och Mouffes diskursteori används för att se helheten i ett material, för att kunna kartlägga de mönster som uppträder. Anledningen till att jag valt att intervjua ungdomar med olika bakgrund handlar inte om att jag vill jämföra deras utsagor på något sätt. Det handlar istället om att få ett material som kan representera diskursen. Hur jag valt att använda och analysera materialet har alltså påverkat urvalsprocessen. I analysen kommer jag kartlägga mönster, analysera maktrelationer och beskrivningen av andras musikanvändande.

Pilotintervju och intervjuguide

Som ett första steg i min undersökning valde jag att genomföra en pilotintervju med en tidigare studiekamrat. Anledningen till att jag valde en tidigare studiekamrat var för att vi skulle kunna resonera kring frågorna och upplägget tillsammans. Där fick jag värdefulla inspel och uppfattningen om att semistrukturerade intervjuer passade för mitt syfte stärktes (Jfr Patel & Davidson 2011). Innan pilotintervjun hade jag förberett en intervjuguide som bearbetades något efter samtalet.

Tanken med intervjuguiden var att jag skulle försöka hålla en röd tråd, där ungdomarna först fick utgå från sig själva och berätta om musik som de tyckte om för att sedan komma till frågor som handlade om andra människor och musik de inte uppskattade på samma sätt. På så vis hoppades jag att samtalen skulle kännas angelägna för de intervjuade samtidigt som de skulle känna sig bekväma att berätta om andra om de först fick tillfälle att prata om sig själva. Intervjufrågorna utformades utifrån mina forskningsfrågor. Samtalen skulle fokusera på musik, samt på hur ungdomarna förhåller sig till relationen mellan människa och musik. För att få svar på mina forskningsfrågor valde jag därför att formulera intervjufrågor som öppnade upp för ungdomarna att tala om själva musiken, men som också kunde synliggöra på vilka sätt de förknippade musik med människor. Den intervjuguide som användes i samtalen med ungdomarna finns som bilaga till uppsatsen.

Intervjuerna

Jag genomförde intervjuer med sex ungdomar från olika gymnasieprogram, som kom från både landsbygd och storstad. Ungdomarna som deltog informerades muntligt vid våra träffar att intervjuerna endast skulle höras och transkriberas av mig. De fick också veta att deras namn eller annat som kunde avslöja deras identitet inte skulle finnas med i texten. De gav muntligt samtycke till deltagande i studien. Informanterna fick begränsad information innan samtalen, nämligen att de skulle kretsa kring musik de tycker om och inte tycker om samt om vad de tänker om andra människors musikanvändande. Anledningen var att jag inte ville att de skulle fundera ut svar på frågor i förväg, utan att vi skulle föra samtal kring de olika frågeställningarna.

Intervjusituationen betraktar jag som ett möte mellan personer där kunskap konstrueras. Detta sker i samspelet som uppstår mellan intervjuare och intervjuad då tankar och idéer utbyts (Kvale & Brinkmann 2009). Varje intervju genomfördes enskilt i en lugn och avskärmad miljö, alltid i ett rum där endast jag och informanten vistades. Alla samtal spelades in och de varade mellan 40 och 55 minuter. Frågorna i intervjuguiden användes som utgångspunkt, men jag gav även de intervjuade stora möjligheter att berätta fritt. Genom de semistrukturerade intervjuerna gavs således informanterna möjligheter till utrymme för sina egna resonemang (Patel & Davidson 2011). Dessutom ställde jag ofta uppföljningsfrågor. Ibland kom samtalen att röra sig ganska långt från det jag själv hade tänkt att ungdomarna skulle prata om, men sammantaget gav intervjuerna mycket användbart material. Det var även viktigt att låta informanterna vara huvudaktörer i samtalen, varför jag alltid lät dem prata färdigt om det som verkade intressera eller engagera dem innan jag gick vidare till nästa fråga. Flera av frågorna i intervjuguiden användes också upprepade gånger, eftersom de kunde vara relevanta när vi talade om olika musikstilar.

Etiska överväganden

Jag har följt Vetenskapsrådets (2015) forskningsetiska krav i min studie. Kraven handlar om information, samtycke, konfidentialitet och nyttjande. De som deltog i studien informerades således om deras roll i forskningen samt om att deras deltagande var frivilligt. Informanterna gav samtycke till att delta i studien och hade även rätt att avbryta sin medverkan när som helst. De som deltog i studien har givits största möjliga konfidentialitet och deras personuppgifter har endast hanterats av mig. Deltagarnas namn och andra uppgifter som kan avslöja vilka de är finns inte med i texten. Nyttjandekravet handlar om att de uppgifter jag samlat in om personerna som deltagit endast får användas i forskning, vilket givetvis kommer att följas.

Min bedömning är också att de samtal jag haft med ungdomarna inte rört särskilt känslig information eller känsliga ämnen. Jag bestämde mig för att inte ge dem tillgång till transkriberingarna, men informerade dock om hur de kan hitta uppsatsen när den har publicerats.

Transkribering och analys

Efter mina möten med ungdomarna transkriberades alla intervjuer ordagrant och i sin helhet. Detta gjordes även om jag ibland upplevde att samtalen kom in på sidospår. Att kunna läsa samtalen från början till slut har underlättat analysen då jag alltid kunnat se sammanhangen för ungdomarnas uttalanden. Sådant som vid första anblick inte syntes särskilt relevant visade sig ändå vara av vikt vid analysarbetet.

Att göra en diskursteoretisk analys av ett material kräver att forskaren växlar mellan att fokusera på enskilda meningar/ord, och att ta ett steg tillbaka för att betrakta materialet i sin helhet som en del av en samhällsdiskurs. Detta för att å ena sidan identifiera mönster och relationer, och å andra sidan vända blicken mot de specifika ord och meningar som används för att bygga eller bryta dessa mönster och relationer. Som jag förklarade i teoridelen så kommer teorierna om makt, hegemoni och antagonism operationaliseras genom tillämpning av diskursteoretiska verktyg som synliggör dess uppbyggande.

Under den första genomläsningen av materialet kodade jag återkommande ord och diskussioner för att identifiera teman och mönster, vilka kommer utgöra strukturen för min analys. Därefter följde flera genomläsningar av materialet för att utifrån mitt teoretiska perspektiv analysera materialet och närma mig mitt syfte och mina forskningsfrågor.

Min ingång till materialet

Eftersom det finns många skilda sätt att använda diskursanalys vill jag tydliggöra hur jag har resonerat kring och behandlat mitt material. En diskursteoretisk analys används oftare till andra typer av texter än de som kommer ur intervjuer. I de material som analyseras brukar kartläggandet av hegemoni vara centralt. Jag ser också detta som en förutsättning för att genomföra en relevant analys. Frågan är då om jag genom mitt material, som utgörs av sex intervjuer, kan kartlägga en hegemoni? Jag betraktar även enskilda utsagor som en del av samhälleliga diskurser, människor präglas av den tid de lever i. Tittar vi på andra studier så ser vi att även där görs ett urval av de texter som studeras. Därför menar jag att det både är intressant och befogat att försöka kartlägga en hegemoni i materialet. Jag väljer också att betrakta materialet som ett exempel på ungdomars diskurs om andra människors musikanvändande.

PRESENTATION OCH ANALYS AV RESULTAT

I följande avsnitt presenteras resultatet av studien tematiskt. Jag har valt att redogöra för resultat och analys parallellt. Det valet betraktar jag som ett epistemologiskt ställningstagande. Att eftersträva en ”objektiv” eller ”verklig” redovisning av intervjuerna är ett omöjligt tilltag med den teoretiska ingång som studien vilar på. Redan när materialet tematiseras och när citat från intervjuerna väljs ut så påbörjas en tolkning av det som framkommit. Det kommer dock att vara tydligt vad som härrör från intervjuerna och vad som utgör analys. Det som sagts av informanterna markeras antingen med citattecken eller genom blockcitat. Jag refererar också till intervjuerna med egna ord, vilket även kommer att synas i texten på ett tydligt sätt.

Resultatet bör betraktas som en helhet där studiens syfte och forskningsfrågor besvaras fortlöpande. Slutsatserna beskrivs även summariskt i nästföljande avsnitt. Tematiken bidrar förhoppningsvis till en struktur som underlättar förståelsen av analysen. Under varje tema har signifikativa citat valts ut från mitt relativt omfattande material för att på så sätt belysa diskursens bärande element.

De teman som har identifierats i materialet är:

- Nationalitet och geografiska gränser
- Ålderskategorier
- Du och din musiksmak
- Musik på distans
- Att välja medvetet
- Det moderna och nya
- Andras musiksammanhang
- Att inte förstå
- Andras irrationella beteenden

Följande del av studien består således av den diskursteoretiska analysen av mitt insamlade material från intervjuerna. Laclaus och Mouffes (1985/2008) diskursteoretiska verktyg operationaliseras för att kartlägga vad som betraktas som legitimt och illegitimt, vad som utgör diskursens insida och utsida, hur hegemonin tar form och vilka, om några, antagonismer som återfinns i materialet.

Nationalitet och geografiska gränser

Ett sätt som ungdomarna använder sig av för att kategorisera andra människors musik är genom geografiska gränser. De talar relativt ofta om andras musik utifrån nationsgränser eller världsdelar. Här handlar det ofta om *vi* i Sverige och *dom* i andra länder. Utifrån Laclau och Mouffe kan det beskrivas som att det sker tydliga *gruppbildningar* genom ungdomarnas *artikuleringar*. Härigenom reduceras möjligheter för de som anses tillhöra vissa nationaliteter. Enligt Laclau och Mouffe leder nämligen gruppbildning till att skillnader som finns inom gruppen bortses från och att människor inom den diskursivt konstruerade gruppen betraktas som mer lika än vad de i realiteten är. I temat finns även exempel på gränsdragningar utifrån människors nationalitet.

I samtalen, när jag frågar vad ungdomarna känner till för musik, utöver den de själva lyssnar på, så visar det sig att förutom genrer så är länder och världsdelar ett vanligt sätt för dem att beskriva vad det finns för musik. Olika länder betraktas ha en viss typ av musik, vilket syns i bland annat det här exemplet:

> Jag känner ju till att det finns olika länder som har sin sorts musik. Indien till exempel. Dom har ju en liten… harmonisk… rytmmusik, som man kan lätt dansa till.

Indisk musik som kategori förekommer i flera samtal när jag frågar vad de känner till för musik utöver den vi redan pratat om. Den kopplas dessutom tydligt samman med olika former av aktiviteter i ungdomarnas utsagor. I ett annat exempel beskrivs den användas i specifika sammanhang:

> Jag tror det är… kopplat till indiepop, för det är väldigt såhär… det är lite meditation också… så när man mediterar till exempel, om man har gjort det, om man har gått på såhär yogalektioner eller pass så sätter dom alltid på såhär indisk musik.

När det talas om indisk musik bildas alltså *ekvivalenskedjor* som visar att den betraktas som någon form av bruksmusik. I ett uttalande binds den samman med orden ”rytmmusik” och ”harmonisk”, vilket leder till att den ses som enkel att dansa till. I ett annat yttrande skapas en *ekvivalenskedja* när den binds samman med meditation och yoga. Även detta kännetecknar deras tal om andra nationers eller världsdelars musik, den beskrivs flertalet gånger som att den används till någonting specifikt. Det är även intressant att fundera över vad ”rytmmusik” och ”harmonisk” åsyftar. Hur skiljer sig musiken som beskrivs från västerländsk musik egentligen, skulle den kunna beskrivas som orytmisk och oharmonisk? Kanske ser vi här ett exempel på en stereotyp bild av tredje världens musik, en stereotyp idé om att människor på andra platser på något sätt har rytmen i sig, till skillnad från människor här.

Det förekommer också att ungdomarna använder världsdelar eller kulturgeografiska regioner för att kategorisera musik, genom att tala om till exempel ”musik från Afrika”, ”asiatisk låt” eller ”latinsk musik”. De säger på olika sätt att de är öppna för musik från dessa platser och en påpekar att ”det finns säkert mycket bra där”, men ingen av dem verkar ha någon relation till musiken och inte heller är det någonting de minns att de lyssnat till. Genom ungdomarnas *representationer* skapas grupper där hela världsdelar får fungera som en förklaring till vad det finns för musik. Grupper existerar enligt Laclau och Mouffe inte innan orden, utan det är först när någon talar om dem, genom representationen, som de skapas. Jag kan konstatera att ingen av dem talar om europeisk musik på det sättet. Även när vi samtalar om ungdomarnas vänner och familjer förekommer olika associationer till musik i förhållande till nationsgränser. I ett exempel kan vi se hur Norge betraktas som ett land med bra musik, vilket i någon mån motiveras med att personen ifråga har släktband till landet:

> – Ja, det finns ju en… Norge! Där har dom väldigt bra musik.
> – Du tycker det ja?
> – Ja, för jag är halvnorrman. Min pappa är norrman. Så jag är hälften-hälften.

Eftersom pappan kommer från Norge tycker informanten att musiken därifrån är bra. Samtidigt som han pratar om ”dom” i Norge så identifierar han sig som ”halvnorrman” och blir därför delvis knuten till den musik som han betraktar som norsk. ”Där har dom väldig bra musik” visar också att musik betraktas som någonting relativt statiskt som kan tillhöra en nation och dess befolkning.

I ett annat citat kan vi se hur en av ungdomarna talar om att hennes mamma inte är svensk i samband med en diskussion om Melodifestivalen. Informanten uppskattar schlagermusik och därmed även Melodifestivalen oerhört mycket, vilket föräldrarna dock inte gör. Jag frågar varför hon tror att de inte tycker om musiken och svaret är att:

> Men dom, asså dom… för det första är min mamma inte svensk och för det andra, asså dom tycker bara det är tråkigt.

Det första motivet till att mamman inte tycker om musiken i Melodifestivalen handlar således om att hon inte är född i Sverige. Ungdomen talar om festivalen som en ”folkfest” och en ”högtid” för många i musikbranschen. Det är dock en fest som hennes mamma inte uppskattar, bland annat eftersom hon inte är svensk enligt informanten. *Artikuleringen* leder till uppfattningen att människor som kommer från andra länder än Sverige inte förväntas delta i folkfesten kring Melodifestivalen och inkluderas således inte per automatik i begreppet folket. Informanten beskriver också att hon skulle tycka att det var ”pinsamt” om ett specifikt uppträdande, som hon sett i tävlingen, skulle bli ”Sveriges bidrag”. Här kopplas alltså en egen känsla av pinsamhet till om nationen Sverige skulle representeras i tävlingen av ett visst bidrag. En annan ungdom talar om sin kompis musiksmak och menar att hen lyssnar på sådant som människor i Sverige inte lyssnar på i vanliga fall:

> Jag har en kompis som lyssnar på typ såhär mycket japansk och koreansk musik liksom j-pop och k-pop och sånt… och den är ju väldigt annorlunda från den musiken vi lyssnar på… liksom här i Sverige…

Här sker en tydlig gränsdragning mellan vi och dom, ett av många exempel på den *gruppbildning* som finns i utsagorna. Vi i Sverige lyssnar inte i normalfall på k-pop och j-pop, men samtidigt visar informanten att det finns *antagonism* genom att tala om sin kompis som ett undantag till denna regel. Jag menar att idén om folket som ett homogent *subjekt* skapas genom ungdomarnas *artikuleringar*. Om vi beaktar utsagorna om att musik är annorlunda än den vi i Sverige lyssnar på och att en mamma inte uppskattar Melodifestivalen eftersom hon inte är svensk så ser vi exempel på hur detta sker. Ungdomarna erbjuder alltså olika *subjektspositioner* grundade på nationalitet eller etnicitet. Därmed förbinds också musiksmak eller musikpreferenser till människors härkomst vilket leder till förväntningar kring vad människor uppskattar för musik. Jag pratar också med ungdomarna om musikundervisningen de hade i grundskolan och frågar vad de fick möta för musik där. En av dem berättar med anledning av detta att:

> Det var liksom naturligt att man ska sjunga på musiklektionerna och att det är ganska naturligt att man ska sjunga dom svenska låtarna, för det är snart sommar, eller snart jul och det finns så många låtar om jul och så. Ja, det var ganska naturligt.

Att sjunga musik från Sverige i musikundervisningen är i sig inget konstigt eftersom kulturarvet nämns i läroplanen. Men det är heller inget ”naturligt”. Genom *artikuleringar* kopplas japansk och koreansk popmusik till ordet ”annorlunda” och svensk musik kopplas till ”naturligt”. Här blir det tydligt att diskursens *insida* fylls av det som är svenskt, medan annat stängs ute, det som är icke-svenskt. Att säga att en person inte gillar Melodifestivalen eftersom hon inte är svensk, kan ses som ett sätt att förstärka gruppen svenskar som en homogen grupp, där alla tycker om ”svensk” musik. Grupper är som tidigare nämnts inte naturliga enligt Laclau och Mouffe utan konstrueras genom en *representation* där skillnader som finns inom grupperna också ignoreras. När grupper representeras i ungdomarnas tal är nationalitet någonting som ses som en självklar gränssättning för vad människor lyssnar på för musik och även för musikens karaktär.

Ungdomarna visar under intervjuerna att de är öppna för att människor kan tycka om musik från olika länder, men den betraktas ändå inte som din egen om du har en nationalitet eller etnicitet som inte stämmer överens med musikens ursprung. Det är någon annans musik, som du råkar tycka om, vilket antingen ses som annorlunda eller kan förklaras med att du till exempel har släktband till ett annat land.

Ålderskategorier

I samtalen med ungdomarna visar det sig att ålder är en annan kategori som de ofta använder för att beskriva vem som lyssnar på eller uppskattar olika typer av musik. Musiksmak och musiklyssnande har således åldersförtecken som *gruppbildningen* i *artikuleringarna* sker utifrån. I det här temat kommer vi se att ungdomarnas tal skapar tre, eller möjligen fyra olika åldersgrupperingar. De som är några år yngre än de själva utgör en grupp, nämligen barn. Gruppen ungdomar tillhör de själva. Sedan har vi de som är ”äldre”, en kategori som även inkluderar ”vuxna” och ”gamla”. Att använda dessa ålderskategorier är vanligt i ungdomarnas tal. Det finns således idéer om vad människor lyssnar på för musik beroende av ålder. Ofta talar de om detta när det handlar om musik de själva inte lyssnar på, då beskriver de att ”äldre” eller ”yngre” är grupper de föreställer sig lyssnar på den. När de talar om klassisk musik är detta antagligen som allra tydligast. I ett citat finns ett resonemang kring vem som kan tänkas gilla och lyssna på klassisk musik:

> Eh, dom som… äldre… lite gamla. Dom som har vart där… vart på den tiden när klassiskt var hippt… på den tiden.

Äldre människor är de som ungdomarna framför allt talar om som personer som lyssnar på klassisk musik. Det är dock inte alltid klart vad klassisk musik innebär för dem, vilket syns i exemplet ovan. Citatet kan även ses som ett uttryck för att de flesta människor gillar den musik som är populär när de växer upp, vilket får betraktas som en legitim *subjektsposition* i uttalandet. En annan av ungdomarna är av samma uppfattning, att det är äldre människor som framför allt uppskattar klassisk musik. Men samtidigt menar han att det egna påståendet är fördomsfullt:

> Jag tänker vara fördomsfull och säga äldre människor […] jag vet inte vad det är som får mig att känna så egentligen men det känns som det…

Det är tydligt under intervjuerna att ingen av ungdomarna själva lyssnar på klassisk musik i någon större utsträckning, även om det förekommer i ett par fall. De talar inte heller om att andra ungdomar kan tänkas lyssna på den typen av musik, utan det handlar uteslutande om människor som är äldre eller yngre än de själva. Med en diskursteoretisk förklaring kan det uttryckas som att *subjektspositionen* som brukare av klassisk musik reserveras till dessa två diskursivt konstruerade grupper.

Av de ungdomar som talar om klassisk musik som en genre är de flesta alltså av den uppfattningen att det är äldre som framför allt lyssnar på den musiken. Men ett par av ungdomarna tror också att det är yngre som framför allt lyssnar på klassisk musik. En av dem säger att hon kan tänka sig att det är ”småbarn” som lyssnar på klassisk musik. Jag frågar varför hon tror det, varpå hon svarar:

> För att dom kanske får ro av det. Asså inte så… dom kanske inte ska börja med världens partymusik det första dom gör… då kanske dom får en dålig… bild av musik…

Det verkar finnas en föreställning hos flera informanter om att klassisk musik alltid är lugn, varför den skulle passa barn. De som ses tillhöra denna grupp konstrueras på ett specifikt sätt där ungdomarna intar en något beskyddande position. I föregående citat handlar det om barns behov av ro, vilket kan uppnås genom klassisk musik. En annan talar om tävlingsprogram i musik som går på TV och hur viktigt det är att de som ställer upp i dessa är förebilder för ”små barn som kollar”. En tredje ungdom säger så här om artisters roll:

> Nej, men asså jag tycker att, jag tycker att det är viktigare att dom är förebilder för dom som är yngre. För då lär unga sig att… att va lite mer jordnära… upp i högre ålder.

Innebörden av att vara barn i ungdomarnas utsagor medför att de bör skyddas från musik som kan vara skadlig på olika sätt. Ska de bli jordnära människor måste de ha goda förebilder och de behöver musik som är lugn, som ger ro. Ingen av informanterna talar om vikten av förebilder för egen del, eller för äldres del, utan det handlar uteslutande om att barn har sådana behov. Genom *artikuleringarna* ges *subjektspositionen* ”barn” en relativt osjälvständig roll som insinuerar att de behöver andra människor som kan vägleda dem till rätt sorts musik. En menar att ”många barn” växer upp med psalmer eftersom de ofta förkommer på spellistor med barnmusik på Spotify. En annan tror att ”dagisbarn” lyssnar på mycket visor. En av informanterna uttrycker också att det finns popmusik som är ”väldigt barnslig” och att hon därför inte lyssnar på den längre. Det är alltså framför allt visor och klassisk musik, men även psalmer och pop, som nämns av ungdomarna som musik som barn lyssnar på.

Det finns fler uppfattningar om ”vuxna” och ”äldre” som framkommer i intervjuerna. En av informanterna talar till exempel om föräldrar och hur de förhåller sig till yngre generationers musiksmak och beskriver detta som någonting som upprepas av olika föräldragenerationer:

> Men det är typ såhära, äldre människor nuförtiden sitter ju och lyssnar på vår musik och ba ”den e inte bra, det var bättre förr”, typ. Medans liksom… när dom själva va i den åldern så tyckte dom att liksom populärmusik var jättebra och deras föräldrar ba ”nej, vad är det här för nånting”.

Här finns alltså en idé om att äldre generationer vänder sig mot ”vår musik”, vilket jag tolkar som ett uttryck för ungdomars musik i det här fallet. I samtalen är det tydligt att ungdomarna uppfattar, det en av dem beskriver som ”vår musik”, som nutida populärmusik framför allt. Det här fenomenet beskrivs dessutom som någonting som liknar en regel, en *sanning* som är omöjlig att förändra, eller någonting naturligt eftersom det upprepas av generation efter generation. I materialet finns dock exempel på när ungdomarna erbjuder vuxna alternativa *subjektspositioner*:

> Många vuxna brukar ju såhär ”nää, inte house!”… men mamma tycker om det.

Informanten uppfattar att house är en genre som vuxna i allmänhet inte uppskattar. Med diskursteoretiska termer går det att förstå citatet som en *artikulering* där mamman står för en antagonism. I förhållande till gruppen vuxna beskrivs hon som någon som bryter mot det förväntade, eller gör motstånd mot en rådande ordning genom att gilla en musikstil som egentligen tillhör gruppen ungdomar. I realiteten kan det självklart vara så att många vuxna gillar housemusik, kanske lika många som i gruppen ungdomar, vi vet inte var gränsen för vuxna och ungdomar dras här. Att vuxna inte gillar house är kanske en rådande idé, en stereotyp. Att hävda saker om en grupp människor som en inte känner är inte ovanligt, samtidigt som någon en känner personligen får stå, eller placeras, utanför gruppen. Den personen kan därigenom ges fler positiva egenskaper än gruppen ges. Alltså, vuxna är så här och så här, men inte min mamma.

Sammanfattningsvis framstår det således som en sanning att det går att avgöra eller gissa människors musiksmak utifrån deras ålder. Med andra ord ges människor *subjektspositioner* utifrån sin ålder. *Gruppbildningarna* som sker i utsagorna är tydliga och ålderskategoriseringar vanliga. Här är det dock lite friare än i föregående tema, det finns avvikelser och en antydan till ett motstånd. Det blir också påtagligt att ungdomarna ser det som självklart att det finns en ungdomsmusik. ”Vår musik” representerar detta och ställs mot andras musik.

Du och din musiksmak

Ungdomarna anser överlag att människors musiksmak säger någonting om vem en människa är, i vilken utsträckning de tycker att detta stämmer varierar dock. En del av dem uttrycker att de är intresserade av att känna till andra människors musiksmak eftersom det kan få dem att lära sig mer om personen ifråga. Andra uttrycker att de är nyfikna på hur andra betraktar dem och vad de tror att de själva har för musiksmak. En av ungdomarna säger att det går att gissa vad andra lyssnar på, men att det oftast handlar om stereotypa uppfattningar av andra människor. Hon är dock lite tveksam till om det säger någonting mer om människan än just vad den har för musiksmak. Men yttre karaktärsdrag kan åtminstone föranleda att slutsatser dras om andra människors musikanvändande:

> Om man ska gå efter såhär stereotyper, så kan man. Skulle jag se en… säg en person… en emoperson, skulle jag säga ”a, han lyssnar på punkrock eller liksom rock, hårdrock”. Skulle jag se nån som är gammal skulle jag säga ”a, men den här personen lyssnar på gamla svenska låtarna” till exempel.

Här finns en uppenbar medvetenhet om att slutsatser som dras om människors musiksmak utifrån hur de till exempel klär sig eller vilken ålder de är i ofta handlar om stereotyper. Samtidigt bekräftar uttalandet att stereotyper är någonting som används för att placera människor. En till av ungdomarna talar explicit om människors utseende kopplat till deras musiksmak. Men hon menar, liksom de flesta ungdomar jag samtalat med, att musiksmaken även kan säga någonting mer om en människa. Det kan till exempel handla om en persons åsikter eller sinnestillstånd:

> Oftast såhära om dom har en speciell typ klädstil då kan man ju liksom se att den där personen lyssnar förmodligen på den här musiken. Eh, men det kan väl också säga lite om typ vad dom har för politiska åsikter ibland, eh amen typ vad dom gillar för sorts musik också. Typ om man, om det är en person som lyssnar på väldigt glada låtar, då kanske man är en glad person. Medans om man lyssnar på typ såhära låtar med typ texter som är djupa eller nånting då kanske man mår sämre eller ba allmänt tycker om poesi eller… nåt sånt.

Musiksmak förknippas alltså ibland med känslor eller tillstånd. Genom att känna till människors musiksmak kan alltså andra slutsatser dras om dem. Slutsatser som att människor som gillar en viss typ av musik ”mår sämre”, eller att en som gillar en annan sorts musik är en ”glad person”. På så vis skapas *ekvivalenskedjor* mellan musik och människors karaktär. Det finns även en medvetenhet hos ungdomarna att de själva etiketteras av andra. En av ungdomarna uttrycker att hon blev minst sagt förvånad över vad några kompisar trodde att hon lyssnade på för musik:

> Asså, jag frågade ”tror ni på allvar att jag är den typen?” Asså jag vill ha ett ärligt svar, om dom ser mig som en sån… som gillar dom, för jag tycker det är intressant vad jag ser ut som att va för typ musiktyp.

Även detta citat befäster bilden som ungdomarna ger av att det går att se på människor vad de har för musiksmak. Samtidigt hade kompisarna fel i detta fall, men informanten bekräftar att det ändå är möjligt att gissa vad någon är för ”musiktyp” och att människor också gör det. Det finns även en hel del exempel på när ungdomarna talar mer indirekt om vad musiksmak säger om människor. Ett exempel är när en av dem pratar om sin farmor och hennes förhållande till klassisk musik:

> Jag vet att min farmor gillar det. Hon tycker de är, asså bara ljud omkring sig. Jag kan tänka mig att många som är ensamma gör det. Inte bara, men många gör det bara för att få lite… Ja, bara sällskap typ…

Här vittnar musiksmaken om en ensamhet, enligt informanten. Klassisk musik ses som någonting som kan användas som sällskap av människor som känner sig ensamma. När musiklyssnande så tydligt binds samman med människor blir musik också uppenbart en fråga om makt, menar jag. Genom sitt musiklyssnande signalerar människor specifika saker om sig själva, såsom att de är en ”glad person”, att de mår dåligt eller att de känner sig ensamma. I förlängningen innebär det att människor som är medvetna om dessa koder har större möjlighet att framstå på det sätt som de vill framstå på, att inta legitima och önskvärda *subjektspositioner*. Kanske medför det också att människor inte vågar stå för vilken musik de uppskattar, eftersom de vet att det leder till att de betraktas på ett sätt som de inte önskar. En till informant bekräftar idén om att musiksmak säger mycket om en person genom att säga:

> Ja, asså jag gillar i alla fall personligen att veta vad andra lyssnar på för det… kan väl säga rätt mycket om personen…

Uppfattningen är alltså vanlig. En av dem talar också om att det finns gränser för vad som är acceptabelt att ens vänner lyssnar på för musik:

> Sen om man börjar lyssna på typ nåt sånt här nazistband eller nåt sånt då är det klar att man blir lite såhär ”vad gör du?” Men det har inte hänt som tur är.

Även om det i detta fall antagligen snarare handlar om textinnehåll än musikens karaktär, så finns det gränser för vad en person kan acceptera när det kommer till musik. Det här citatet visar att musik i allra högsta grad är ett socialt fenomen som spelar en politisk roll. Diskursen pekar på att musiksmak är någonting viktigt för ungdomarna. De flesta uttrycker att det är möjligt att signalera musiksmak genom yttre attribut. Musiksmaken kan dessutom säga en hel del om en människas tillstånd och åsikter. Följden blir att människor lätt etiketteras utifrån den musik de väljer att lyssna på.

Musik på distans

I samtalen med ungdomarna markerar de i varierande grad närhet och distans till olika musikstilar och genrer. De flesta är öppna för olika typer av musik, från olika håll i världen och talar i positiva ordalag om flera musikstilar. Det finns dock sådant som de tar direkt avstånd från i sina uttalanden och därmed tydligt visar att det är musik som de själva inte identifierar sig med, att det med andra ord handlar om andra människors musik. Flera av dem uttrycker att de har svårt för musik där sång inte förekommer. De försöker ofta ge någon sorts förklaring till varför de ogillar musiken, men det är korta omdömen som de sällan utvecklar sina tankar kring, även om följdfrågor ställs. Här är ett exempel på när en av ungdomarna tar avstånd från musik:

> Nej fy asså rock, nej. Och klassiskt, dom sjunger ju inte det är bara instrument. Det tycker jag inte om.

Förklaringen till att klassisk musik ogillas handlar alltså om att personen ifråga har en föreställning om att det inte förekommer sång inom genren. Uttrycket ”bara instrument” markerar också enligt mig en otillräcklighet när det kommer till instrumentalmusikens karaktär. En annan informant talar om bristen på sång som en förklaring till att viss musik är dålig på det här sättet:

> Ja, du vet när det är, det är ingen som sjunger utan det är bara såhär ”ding ding ding”, asså det kan va massa konstiga ljud… typ en DJ som står och… fast ännu värre typ… asså DJ:s kan ändå vara bra tycker jag men… just den genren, så här elektro, det har jag svårt för… om det inte är sång liksom.

I flera av ungdomarnas utsagor framstår sång som någonting viktigt i musik. ”Bara instrument” och ”ingen som sjunger” är delar av de anledningar som anges för att beskriva varför de distanserar sig från viss typ av musik. Jag tolkar det som att sång kan vara en beståndsdel som ger musik legitimitet. Musik som innefattar sång kan därför ses som någonting som finns på diskursens *insida*. Personen som står för citatet ovan beskriver vidare att det som ”stör” henne med elektronisk musik är att det är ”för stressat”. Samma sak gäller även housemusik, som hon dessutom beskriver som ”enformig” och att den har ”inget djup”. Det finns även andra ungdomar som talar om housemusik, en av dem uttrycker sig på det här sättet:

> Ja, dom stör jag mig på. För dom är väldigt… jag är en ganska lugn person och dom är väldigt, dom låter väldigt mycket. Så jag kan tycka att det är jobbigt.

Här ligger förklaringen till ogillandet i att musiken inte passar en lugn personlighet. Indirekt går citatet att betrakta som att en *subjektsposition* som houselyssnare omöjliggörs om du har en lugn personlighet. Andra informanter är inne på samma slags förklaringsspår. En av dem beskriver att jazzmusik inte passar henne, kanske eftersom den är för lugn:

> Jag tycker inte om jazz. Jag vet inte varför… kanske är någonting där som… som inte tilltalar mig så mycket. Jag vet inte varför. Ja, det kan ju va att jazz kanske är lite för… för lugnt för min smak.

Det märks ofta att ungdomarna inte har funderat över varför de ogillar viss typ av musik i någon större utsträckning, vilket citatet ovan är ett exempel på. ”Jag vet inte varför” återkommer ganska många gånger. En annan av ungdomarna talar en del om folkmusik. Det handlar inte om någon specifik folkmusik utan om folkmusik i allmänhet får jag veta efter att jag frågat. Hon säger att:

> Folkmusik har jag också svårt för. Nej, men jag har ingenting emot det så men dom nej… för mig… jag ser inte tjusningen, jag kan förstå dom som är uppvuxna med det men det som sagt, man växer ju upp på olika sätt […] Jag tycker ba… finns inge… asså jag tycker att det är opersonligt.

Folkmusik verkar alltså utmärka sig hos informanten som musik som är opersonlig. Samtidigt ligger en del av förklaringen till ogillandet i uppväxten. Det du inte har mött tidigt i livet har du svårare att tycka om menar informanten. I samband med att en av informanterna talar om en kompis som gillar metal så säger hon att:

> Jag tycker väl det är lite så här, det känns så rörigt att lyssna på, det är så mycket ljud överallt och högljutt och dom typ skriker.

Hon säger också att de aldrig samtalar om sina skilda musikpreferenser. När de talar om musik beskriver hon att samtalen stannar vid fraser som ”jag gillar det här” eller ”nej, den här var inte bra”. Även detta är någonting som flera av ungdomarna beskriver, att de sällan försöker förklara eller låter andra förklara vad de uppskattar eller ogillar med viss typ av musik. Fraser som ”jag tror många har svårt för den” eller ”det kan ju finnas folk som håller med mig om det” använder ungdomarna också för att förstärka eller legitimera sina påståenden och uppfattningar om olika typer av musik.

När ungdomarna på dessa sätt förbinder musik med uttryck som ”opersonligt”, ”rörigt”, ”inget djup” och ”konstiga ljud”, är det exempel på hur olika *ekvivalenskedjor* markerar en påtaglig distans. Laclau och Mouffe menar ju att ekvivalenskedjor även visar på det relationella. Sådana uttalanden betyder därför att det finns musik som däremot är personlig, strukturerad och djup. Vi kan tänka oss att de som gillar den musik ungdomarna talar om här, antagligen inte skulle hålla med om deras omdömen. Att beskriva en musikstil eller genre som en person identifierar sig med som till exempel ”opersonlig” menar jag får sociala konsekvenser.

En genre som alla informanter utom en förhåller sig till, är hiphop. Här vill jag dock betona att en del markerar ett tydligt avstånd, medan andra upplever musiken som någonting positivt. Ingen av dem lyssnar dock på hiphop särskilt mycket och alla talar om ”dom” som gör det, vilket gör att det kan betraktas som musik på distans. Alla ungdomar menar att hiphopen fyller en tydlig funktion, den är till för att förmedla budskap. En informant talar om att de som lyssnar på hiphop är ”lite gangsters” och att det ofta handlar om folk som är ”missförstådda” som använder hiphop för att uttrycka sig. En annan säger att:

> Jag kan tycka ur ett budskap där man ska uttrycka sin åsikt är det bra, men sen tycker jag bara att det blir bara snack.

Samma person menar att själva musikstilen har givit en del människor en möjlighet att uttrycka sig och att ”ha en högre röst”. Utifrån diskursteori ser jag dock orden ”bara snack” som ett sätt att avlegitimera hiphop som musik, ett försök att placera hiphop på diskursens *utsida*. En av ungdomarna säger också att de som lyssnar på hiphop antagligen ”har väldigt svårt för det här, normal musik” och beskriver att:

> Asså den här vanliga som alla ser som vanliga det är den ju inte, men riktig melodi och verser. Det är det ju inte riktigt i hiphop, utan där kan du göra som du vill.

Även dessa citat ser jag som ett försök att placera hiphop på diskursens *utsida*, genom att musiken betraktas som icke-normal. Hiphop beskrivs som ett motstånd mot det som anses vara det normala eller vanliga. I hiphop behöver inte regler följas, där kan människor göra som de vill. Inom musiken beskrivs hiphop som antagonism, som ett motstånd mot den vanliga och normala musiken, men den beskrivs också som ett redskap för att förmedla budskap och göra motstånd i samhället. Informanten säger dessutom att hon tror att ”alla ser det som ett redskap”. En annan av ungdomarna menar att hiphop nog kan vara bra musik, men att mycket rapmusik förmedlar ”dåliga normer”, vilket hon säger är ”patetiskt”. Hiphop anser hon i större utsträckning förmedlar sexistiska budskap än andra genrer.

I ungdomarnas diskurs blir hiphop en *flytande signifikant*. Det finns alltså en strid om hur musiken ska förstås. Å ena sidan beskrivs stilen som positiv då den kan användas för människor som är marginaliserade eller missförstådda att föra fram budskap. Den kan alltså fungera som ett redskap för människor som i annat fall har svårt att få sin röst hörd i samhället. Å andra sidan beskrivs den som tillhörande ”gangsters” och att den ofta förmedlar sexistiska budskap och ”dåliga normer”. I diskursen finns alltså exempel på när hiphop beskrivs som illegitim, men även som legitim. Den betraktas dock alltid som ett antagonistiskt redskap i samhället.

Det som är intressant är att när de pratar om hiphop är fokus på texten och alla verkar ha starka åsikter om den. Hiphop beskrivs av flera som ett redskap eller ett sätt att förmedla budskap. Hiphop beskrivs tillhöra en grupp människor som har åsikter och har något att säga, som ett uttryck för en antagonism som utmanar hegemonin i ett försök att rita nya gränser. Ungdomarna visar att de är medvetna om musikens motstånd men de har olika åsikter om huruvida motståndet är legitimt.

Att hiphopmusiken framställs som ovanlig och onormal, som någonting som inte följer regler, att den finns till för de som är lite gangsters, förmedlar dåliga normer, bara är snack och patetiskt – är ett sätt att uttrycka ett motstånd mot motståndet och upprätthålla insidans legitimitet. På insidan förmedlas bra normer och regler följs. Andra beskriver motståndet som legitimt genom att förknippa det med grupper som har varit marginaliserade och missförstådda, vars röst inte har hörts. En möjlig liknelse är att föreställa att ungdomarna står inne i en byggnad och betraktar en demonstration som pågår utanför, där en del tycker att det demonstranterna säger är legitimt och ska få höras medan andra hävdar demonstranternas illegitimitet.

I samtalen med ungdomarna blir det väldigt tydligt att det inte alltid går att skilja mellan det de betraktar som den egna musiken och vad de betraktar som andras musik. Läroplanens uppdelning mellan den ”egna” musikkulturen och ”andras” blir uppenbart problematisk och missvisande. Olika genrer, stilar och musikkulturer kan istället beskrivas som att de befinner sig på mindre eller större avstånd från ungdomarna. I en del fall är det dock tydliga avståndstaganden som görs.

Att välja medvetet

Att vara aktiv i sina val av musik och i sin musiksmak är någonting som ungdomarna talar om på olika sätt. När någon gillar all typ av musik kan detta betraktas som en ytterlighet. Är det däremot någon med väldigt begränsad musiksmak eller kunskap om olika typer av musik så sticker det också ut för ungdomarna som jag talat med. Du bör således ha kännedom om olika typer av musik och sedan göra aktiva val kring vad du konsumerar. En av ungdomarna uttrycker sig på det här sättet:

> Jag tror inte så många går och lyssnar bara på sån musik, asså om man gör en egen lista, att man bara lyssnar på typ radiohits eller Spotifylistor och så… Eller jag tycker bara det är såhär… det låter jättetaskigt, men jag tycker typ det är ytligt liksom… eller ofta att det bara, nån annan säger åt ”det här, den här musiken är bra nu, du ska lyssna på den”. För det är typ vad radion säger ofta om det inte är vinyl. Eh, ofta det som spelas på klubbar eller fester. Men… det är också låtar som man liksom tröttnar på tycker jag… såna. Så jag behöver lite mer… jag vet inte, andra låtar som jag har hittat själv.

Hon betraktar det alltså som ”ytligt” om du som musikanvändare endast lyssnar på det som presenteras för dig via radion eller andra mediekanaler. En legitim *subjektsposition* innebär

därmed att du gör egna musikval. Informanten uttrycker också ett behov av att lyssna på musik som hon har ”hittat själv”, vilket handlar om att även vara aktiv. Att du på något sätt ska ta ställning till eller ibland mot musik verkar vara självklart för ungdomarna. En annan av dem säger att:

> Finns ju vissa som typ är rebelliska och ba ”jag ska lyssna på den här musiken för att mina föräldrar vill inte alls att jag ska göra det”, typ. Så finns det ju dom som ba ”ja, men det här lyssnar mina föräldrar på, så det gillar jag också”, som typ jag.

Även här handlar det på något sätt om att välja, till och med att välja sida. Att aktivt ta avstånd från eller att omfamna den musik som ens föräldrar tycker om. Alla ungdomar förhåller sig till sina föräldrars musikpreferenser i samtalen och tycks även tro att de flesta människor gör det. Det verkar finnas en stark idé om att du ska förhålla dig till dina föräldrars musiksmak. Att stå likgiltig inför vad de lyssnar på framstår som praktiskt taget omöjligt. Alla ungdomar talar om sina föräldrars musiklyssnande och kontrasterar detta mot sitt eget på olika sätt. Vad du väljer är dock inte det centrala i ovanstående citat, utan snarare är det handlingen, att du väljer som är viktigt. Med diskursteoretiska termer kan det ses som att diskursens *insida* fylls av val, till *utsidan* förskjuts att inte göra val. Att inte välja framstår alltså som någonting främmande eller illegitimt. Det syns bland annat när en av ungdomarna talar om sin pappas musiksmak, eller snarare brist på musiksmak i dennes ögon och säger att:

> Men asså han är lite extrem faktiskt, för han gillar… han gillar typ allting…

Att lyssna på och att dessutom gilla all typ av musik framstår här som någonting säreget. Det är till och med extremt. Att gilla all musik tolkar jag därför som en illegitim *subjektsposition*, som dock få människor ges i diskursen. När det kommer till människor som har vad ungdomarna upplever som en begränsad musiksmak eller ett begränsat musikanvändande är det ofta någonting som de skrattar lite åt under våra samtal. En av informanterna berättar bland annat om sin pappa och det faktum att han i princip bara lyssnar på en låt:

> Och min familj… min pappa… hela sitt liv har han lyssnat på en låt, så han är inte alls den typen av person som gillar musik. Han lyssnar inte alls på musik […] vi har skrattat åt honom, att han lyssnar bara på en låt.

Att lyssna på en låt likställs här med att inte alls lyssna på musik. Det begränsade musiklyssnandet föranleder också att hela familjen får sig ett gott skatt. En annan av ungdomarna beskriver sin mamma på det här sättet:

> Hon har väl, asså hon är typ tondöv och hon… när jag ba ”men sjung en låt mamma, vilken som helst!” då är det såhär då kommer hon på såhär jullåtar, det är det enda liksom…

De två ovanstående citaten visar att det även är en illegitim *subjektsposition* om du lyssnar på, eller känner till, för lite musik. Det finns också flera exempel på när ungdomarna talar om att en del människor tycker om olika artister på grund av deras utseende snarare än på grund av musiken, vilket de tar avstånd från. Är inte musiken i sig intressant, så är ungdomarna inte intresserade av den. Men de menar samtidigt att många andra kan vara det och en av dem säger att:

> Grejen va att jättemånga lyssnade på dom för att ”åh, dom är så söta och fina och dom sjunger ju så fint”, men asså deras låtar va liksom inte intressanta för mig. För jag gillar en låt när det är såhära, musik man kan såhär lyssna på varje instrument och typ såhära ”åh, där kommer det instrumentet in och typ gör det där”… men i deras låtar var det mer typ bara sjunga… typ lite musik…”yey”, typ.

Det framstår alltså som att en legitim musiklyssnare är den som lyssnar på musik för musikens skull och inte för artisters attribut. Utifrån materialet blir det tydligt att ungdomarna har uppfattningar om hur mycket olika sorters musik det är rimligt att människor lyssnar på och tycker om. Att bara lyssna på det som serveras genom till exempel radio betraktas som ”ytligt”, att endast kunna sjunga eller lyssna på ett fåtal låtar är emellertid skrattretande. Sammantaget ser jag ett mönster i materialet där en legitim *subjektsposition artikuleras* som någon som har gjort aktiva val, någon som har tagit ställning för och emot olika sorters musik. En illegitim musikanvändare blir därmed det motsatta, en som är passiv eller som har en alltför bred alternativt för smal musiksmak. Det handlar inte nödvändigtvis om att positionera sig som unik, men det handlar om att markera en personlighet, en smak som visar att du är en människa som har gjort egna aktiva val. Så kan du befinna dig på diskursens *insida* och därmed betraktas som legitim.

Det moderna och nya

Alla ungdomar förhåller sig till populärmusik som en kategori för andra människors musiklyssnande. En rådande uppfattning är att väldigt många människor lyssnar på och dessutom uppskattar ny populärmusik. Det finns dock föreställningar om att en del människor vill framstå som annorlunda genom att inte konsumera populärmusik. Här handlar det alltså inte om att människor i realiteten ogillar musiken, utan snarare om en markering. Ny musik, det som är modernt, beskriver ungdomarna som en självklar del i både sina egna och i andras liv. En av dem säger att:

> Asså dom flesta gillar ju typ det som är modernt, det som spelas på radio, det som är på Spotify.

Människor i allmänhet verkar alltså betraktas som att de gillar modern populärmusik. Genom uttrycket ”dom flesta” skapas en idé kring vad som är normalt. Att lyssna på det som är ”modernt” görs därför legitimt och är inte någonting som ifrågasätts. En annan av ungdomarna menar att denna musik produceras just för att människor ska tycka om den och att det därför är många som också gör det:

> Och typ populärmusik är det ju liksom, det är ju ganska många som gillar… och den är ju till för att man liksom ska tycka om den så…

Uttalandet om att populärmusik är gjord för att människor ”ska tycka om den” är intressant. Eftersom ingen av ungdomarna talar om att människor kan ogilla musiken på grund av egna musikpreferenser så verkar det som att sanningen i ungdomarnas utsagor är att i princip alla människor konsumerar och gillar modern populärmusik. Redan här konstaterar jag att det nya och det moderna befinner sig på diskursens *insida*. Ingen av ungdomarna beskriver musiken som sin egen favoritmusik, men ingen tar heller avstånd från den. Alla ungdomar framställer västerländsk populärmusik som den musik som ligger dem närmst eller åtminstone väldigt nära. Även vänner och andra närstående beskrivs i stor utsträckning som konsumenter av olika typer av populärmusik. En beskriver sin kompis genom att säga att hen bara gillar ”det nyaste, det nyaste, det nyaste” hela tiden. Hon säger att kompisen brukar reagera om hon inte har hört en ny låt genom att säga ”va, har du inte hört den här?”. En annan av de intervjuade säger att:

> Jag är inte den som sätter på musik utan det är oftast dom så det beror på. Om jag är med släktingar så är det oftast indiepop, indierock, dom senaste alltså… ingen av oss lyssnar på liksom gammal musik.

Ungdomarna beskriver alltså ny populärmusik som någonting som alla människor lyssnar på i någon utsträckning. De flesta beskrivs också som att de uppskattar musiken. När det kommer till människor som inte gillar eller inte lyssnar på populärmusik så beskrivs det som någonting som handlar om ett motstånd mot det moderna snarare än en smakfråga. En av dem säger, efter att ha konstaterat att väldigt många gillar populärmusik, att:

> … andra säger att dom inte gör det för att det är liksom ny modern musik, sånt ska man inte gilla.

I ett annat citat finns ett liknande resonemang kring människor som inte gillar populärmusik. Här beskrivs populärmusiken uttryckligen som tillhörande en norm som en del människor vill motsätta sig:

> Det finns ju folk som vill vara så hära annorlunda och gå mot normen… fast inte gå mot normen för att det är nåt bra utan bara för att göra det.

Här beskrivs alltså att gå mot normen, genom att inte konsumera populärmusik, som någonting människor gör för att framstå som annorlunda, att inte vara mainstream med andra ord. När det kommer till dagens populärmusik så erbjuder ungdomarna andra människor två olika *subjektspositioner*. ”De flesta” eller ”ganska många” betraktas som att de lyssnar på den typen av musik. Om du däremot inte gör det så handlar det om att du vill ”gå mot normen”, snarare än en att det skulle röra sig om en smakfråga. Att ta avstånd från dagens populärmusik framstår nästan som någonting som handlar om att du vill göra dig märkvärdig. Populärmusiken verkar alltså som så självklar i ungdomarnas uttalanden att den betraktas som någonting alla människor konsumerar.

Utsagorna visar dock att det finns *antagonismer* mot den starka ställning som populärmusikens framställs ha. Motståndet görs dock illegitimt genom att kopplas till någonting som människor gör ”bara för att göra det” eller för att ”sådant ska man inte gilla”. *Antagonismen* som beskrivs lyckas därmed inte förflytta gränsen för populärmusikens *hegemoniska* position. Ett annat citat som belyser vad ny musik innefattar är hämtat från när en av ungdomarna berättar om hur klasskompisar kunde reagera mot vad de upplevde som gammal musik i grundskolans musikundervisning:

> En kan ju ha sagt ”ah, men vad tråkigt med svenska låtar, kan vi inte sjunga någonting, liksom nytt?”.

I den här utsagan ser vi hur ”svenska låtar” har svårt att ta plats i det nya och moderna. Det tolkar jag som ett uttalande som följer av att mycket av populärmusiken är på engelska. Någonting ”nytt” inrymmer därmed inte texter på svenska. Samtidigt skrivs självklart många ”svenska låtar” idag med engelska texter. ”Svenska låtar” och någonting ”nytt” ställs mot varandra och därigenom *ekvivaleras* svenska låtar genom den relationella idén med någonting gammalt.

Genom mitt samlade material och de citat jag lyft i detta tema framträder en bild av populärmusikens *hegemoniska position*. Den är så självklar att ifrågasättandet av den i princip visar sig vara omöjligt.

Andras musiksammanhang

Följande handlar om hur ungdomarna talar om platser och sammanhang där musik förekommer. Ibland rör det sig om någonting de tar direkt avstånd från, men ibland är det någonting de själva tillhör, trots att de ofta markerar en distans genom sina uttalanden. När det gäller sammanhang eller platser väljer jag att lyfta fem exempel från materialet. Det första handlar om midsommarfirande, det andra om ett operabesök, det tredje om ett biobesök, det fjärde om kyrkan som en plats för musik och det femte om en utekväll på en klubb. En av ungdomarna beskriver sig själv som traditionsenlig och lyfter fram midsommarfirandets musik som någonting positivt. Hon menar dock att musiken och sammanhanget snarare tillhör andra människor:

> Jag är verkligen såhär, på midsommar ska jag gå på midsommarstången, asså jag är tjugo år snart och väldigt traditionsenlig […] Jag ska ha alla dom där då man dansar runt midsommarstången. Små grodorna, alla såna där […] men det är ju småbarn och pensionärer som går dit.

Även här ser vi ett exempel på hur *gruppbildning* sker. Samma person beskriver också att hon gått och lyssnat på Sven-Bertil Taube upprepade gånger ”med alla andra pensionärer”. Hon legitimerar sin samhörighet och sitt deltagande genom att berätta att hon gjorde ett test på internet där hon fick en ”medelålder på 65 år”. Sammanhanget får alltså betraktas som någonting som tillhör andra människor, men genom att delvis knyta sig själv till gruppen pensionärer skapas en möjlighet till delaktighet. En annan informant berättar om sitt första och enda operabesök. Hon säger att hon fick tillfälle att gå och se Don Giovanni, vilket hon uppskattade, men beskriver samtidigt besöket som en ”positiv överraskning”. Hon berättar att hon och hennes kompisar trodde att de inte skulle förstå någonting av vad de sjöng, men att det visade sig vara textat ovanför scenen. Hon förklarar att det var som att gå på teater och säger:

> Vi trodde att vi skulle sitta där och se på personer som gick omkring i gamla 1700-tals kläder och sjöng, att vi inte skulle förstå nånting, men den va såhära… precis som teater asså väldigt modern. Den utspelade sig typ mestadels på en toalett och då va det liksom som en toalett skulle se ut nu… i såhär bås och moderna toaletter så det var såhära, det var Don Giovanni i modern tappning typ.

Operabesöket visade sig vara någonting annat än vad informanten tänkt sig. Hon och hennes kompis hade en föreställning om att de skulle se människor i ”gamla 1700-tals kläder”, men det visade sig att operan istället var i ”modern tappning”. Här kan vi se hur hon legitimerar operan genom att betona det moderna. Vi såg tidigare att det moderna innehar en särställning vad gäller legitimitet. På så vis blir hennes egen operaupplevelse, som från början beskrevs som någonting främmande, legitimerat. *Subjektspositionen* operabesökare kan därför i regel förstås som någon som uppskattar sådant som är gammalt. En annan av ungdomarna berättar om när hon fick frågan av några kompisar om hon ville följa med och titta på en film om Justin Bieber. Den musiken är inget som personen ifråga lyssnar på själv, utan hon tar direkt avstånd från den.

> Jag fick frågan ”ska du med?” och jag ba ”skämtar du med mig?!” […] jag ba ”nej… jag tänker inte betala för det”. Det kändes jättefräckt att säga till mina kompisar, men vad skulle jag göra?

I citatet ser vi att personen blir nästintill förnärmad enbart av frågan om hon vill följa med på en film som handlar om Justin Bieber. Att tycka om den artistens musik är för henne någonting otänkbart och därför kan hon inte förstå att kompisarna ens ställer frågan. Konserter i kyrkan är ett annat sammanhang som en av ungdomarna talar om. Musiken som finns i kyrkan är någonting som uppskattas, men samtidigt tar informanten avstånd från en tillhörighet till kyrkan:

> Jag är inte kyrklig, men jag har vart på konserter i kyrkor så att jag gillar kyrko… jag gillar psalmer.

Informanten visar att hon inte vill inneha en *subjektsposition* som ”kyrklig”, den positionen är det andra som har. Samtidigt vill hon kunna delta eftersom hon gillar musiken som förekommer i de sammanhangen. En del av ungdomarna talar även om fester eller uteställen där de reagerat på musiken som spelats och inte riktigt känt sig bekväma. En av dem menar att det finns ”mycket sexism i många låtar som är populära”, vilket hon fick erfara senast när hon var ute och dansade med en kompis. Hon berättar vad det var för typ av budskap i musiken som spelades:

> Med budskap som liksom att mannen bestämmer och ba men säger till tjejerna […] ”ta av dig kläderna” eller typ såna. Och det är väldigt mycket… upplever jag typ… populärt liksom i några kretsar typ. Och sån musik tycker jag att man ska ifrågasätta.

Hon menar också att musiker som har ”inflytande” eller ”makt” inte borde ägna sig åt den typen av förmedling. Det här citatet visar tydligt, menar jag, att musik även ses som någonting politiskt av informanten. Hon talar om att ”man” ska ifrågasätta musik med sådana budskap istället för att endast konstatera att hon själv gör det. Alltså borde alla ta avstånd från den enligt informanten, men det finns de som inte gör det. Det här menar jag är ett exempel på hur informanten gör motstånd mot en del av populärmusiken.

I det här temat ser vi alltså några olika exempel på hur ungdomarna talar om sammanhang där musik förekommer som de antingen tar avstånd från eller markerar på olika sätt att de inte riktigt tillhör. Utsagorna kring midsommarfirande, operabesöket och kyrkan är exempel på hur personer talar om andra människors musiksammanhang men samtidigt markerar en tillhörighet. Trots att de själva deltar och trivs i sammanhangen kan de alltså ändå känna att de egentligen inte hör hemma där. Konserter i kyrkor är sällan reserverade för ”kyrkliga” liksom midsommarfirande med tillhörande sånger inte är det för ”småbarn och pensionärer”. Men ungdomarna visar här genom sina *artikuleringar* att alla musiksammanhang inte betraktas som öppna för alla. Det går också att tolka som att de *subjektspositioner* som ungdomarna ger sig själva i diskursen hindrar dem från att beskriva sitt deltagande i sammanhangen som någonting legitimt.

I förlängningen kan vi se att det inte är legitimt för vem som helst att gilla vilken musik eller vilka musiksammanhang som helst, det finns sociala ramar att på något sätt förhålla sig till. Ett sätt att legitimera sitt deltagande visar sig dock vara genom att närma sig den grupp som du uppfattar att sammanhanget egentligen tillhör.

Att inte förstå

Att inte förstå, är någonting som återkommer påfallande ofta i materialet. Ungdomarna talar både om att de själva inte förstår andra människors musiksmak och att andra inte förstår deras. Ibland handlar det om att andra människor inte kan förklara vad de uppskattar med en viss sorts musik, andra gånger stannar det vid att andras musiksmak helt enkelt är ologisk. Ett exempel är när en av dem talar om rockmusik som någonting som är svårt att förstå hur andra kan tycka om:

> Jag känner jättemånga som gillar rock. Jag förstår dom inte. Jag ba hur kan man tycka att det där är bra? Jag stör mig på själva soundet, bakgrunden.

När ungdomarna talar om sådant de inte förstår, knyts det oftare till människor än till musiken. ”Jag förstår dom inte” syftar ju på de som gillar en viss musikstil och inte på hur musiken låter. Det är därmed musiklyssnaren som *subjektsposition* som ungdomarna uttrycker sin oförståelse för snarare än musiken som objekt. I citatet ovan anges dock en form av motiv till att informanten inte uppskattar rock. ”Soundet” och ”bakgrunden” upplevs som störande. Precis som när ungdomarna talar om grupper av människor så sker också i den här *representationen* en reducering av vad rock som genre betyder. I realiteten finns självklart stora skillnader mellan olika rockmusik, men här får en sådan beskrivning företräda hela genren. Genom uttalandet ”hur kan man tycka att det där är bra?” markerar informanten dessutom att det är orimligt att någon människa överhuvudtaget gillar rock. När vi fortsätter tala om rockmusik berättar informanten att hon har frågat kompisar varför de gillar rock, men beskriver deras försök att svara som att ”dom kan inte förklara”. Citatet kan ses som ett uttryck för att förståelse skulle kunna komma till stånd om andra människor kunde förklara. Det sker en distansering från det egna ansvaret för att förstå. En annan av ungdomarna talar om growl och beskriver att det inte riktigt är musik för henne, det går inte att förstå att andra uppskattar det:

> Asså det är såhär, när det där, vad heter det? Growl, då ba skriker dom typ eller det jag upplever som skrik och jag blir så här… jag förstår inte typ… asså för mig är inte det musik riktigt eller… den musiken jag tycker om att lyssna på är inte… så.

”För mig är inte det musik” visar på en uppfattning att vad som betraktas som musik är någonting som enskilda individer kan tycka någonting om. Även när det handlar om vad som tydligt betraktas som andras musik här. Den egna avsaknaden av förståelse för andras musiksmak försöker ungdomarna således ibland förklara genom kvalitetsbrister i själva musiken. Det är dock som tidigare nämnts, vanligare att de talar om sin oförståelse i relation till människor som konsumerar musiken. En av ungdomarna säger också att ”jag har inte brytt mig om att förstå varför faktiskt”, när vi talar om varför hennes vänner gillar en viss typ av musik. En annan informant talar om en särskild artist och säger att:

> Ja, asså… jag vet inte men alla tjejer gillar ju Justin Bieber. Jag förstår dom inte.

Här sker en *gruppbildning* utifrån kön. Att ”alla tjejer” skulle gilla någonting specifikt är naturligtvis helt otänkbart. Ändå är det inte ovanligt att sådana *artikuleringar* förekommer. Som vi kommer att se i nästa tema, befästs här idén om att det går att tala om just tjejer som en homogen grupp. Samtidigt skapar den här informanten, som själv betraktar sig som tjej, en distans till gruppen.

Men informanterna talar också om att andra människor inte förstår deras musiksmak. När det handlar om andra människors oförståelse inför olika musikstilar kan det både röra sig om att de inte förstår musiken eller att de helt enkelt har fel när de inte gillar den:

> En klasskompis avskyr Stiftelsen för han anser att dom är dåliga och då säger jag att ”nej, dom är bra”. Och då är det ju uppenbart att det är han som har fel.

Att personer kan ha ”fel” när de inte uppskattar en viss typ av musik är någonting som reserveras åt andra människor. Så beskriver inte informanterna sin egen oförståelse. Den främsta anledningen till att andra människor inte uppskattar ungdomarnas musiksmak handlar dock om att de inte har förstått den. Det är ofta förklaringen jag får när jag frågar om varför de tror att kompisar eller andra människor inte gillar den musik ungdomarna talar om. Ett exempel på detta är det här uttalandet:

> Dom kanske inte förstår sig på den stilen. Det känner jag många som inte gör.

När människor inte gillar en musikstil handlar det alltså om att de inte förstår den, enligt ungdomarnas utsagor. Det är intressant utifrån det faktum att musiksmak samtidigt betraktas som just en smakfråga, inte en fråga om förståelse. En del av ungdomarna menar dock att människor kan lära sig att uppskatta musik som de tidigare inte tyckt om. Men det kräver en ansträngning, en vilja och ett starkt intresse för musik för att kunna ske.

I det här temat ser vi alltså att det är *subjektspositionen* musiklyssnare som ungdomarna uttrycker att de inte förstår, snarare än musiken som objekt. Det är påtagligt hur musik kopplas till människor och att det är detta ungdomarna utgår från när de talar om musik. Kanske kan det vara så att det är lättare att säga sig inte förstå en människa istället för ett objekt. Säger jag att jag inte förstår musiken så kan det kan tolkas som att det är mig det är fel på, det är jag som inte förstår på grund av brister hos mig själv. Genom att istället lägga vikt vid människor som gillar det jag uppfattar som konstig eller dålig musik kan ansvaret hamna på den som uppskattar denna. Det är den personen som har en konstig smak, det är den som lyssnar på musik som inte är bra.

I intervjuerna framkommer heller inte någon större önskan att förstå andra människors musiksmak. I de fall de talar om musik som de själva inte tycker om, verkar de ha en bestämd uppfattning om att fortsätta ogilla den. Ungdomarna konstaterar helt enkelt att de inte förstår, men uttrycker ingen vilja till att förändra det. Vi ser snarare tecken på det motsatta i deras utsagor, till exempel när en av dem uttrycker att hon inte har brytt sig om att förstå. Att inte förstå andra människors musikpreferenser blir legitimt i utsagorna.

Andras irrationella beteenden

Ungdomarna talar på olika sätt om hur andra människor beter sig i mötet med musik. Det handlar uteslutande om beteenden som de själva betraktar som främmande vilket syns tydligt i kommande citat genom att de ofta kontrasterar andras beteenden mot sina egna. Så som de beskriver andra människor reagera på musik, kan de inte se sig själva göra. En del uttalanden handlar om människors musiksmak eller användande av musik som informanterna på olika sätt ställer sig främmande inför. Ett exempel är när en berättar om sin pappa, att han brukar spela musik på väldigt hög volym. Jag frågar om han skulle kunna ha sådan volym och då svarar han ”Nej, lagom hög skulle jag ta”. Jag utgår från att pappan troligtvis upplever sitt volymval som lagom, men han erhåller en irrationell *subjektsposition* utifrån informantens måttstock. När andra människor lyssnar på musik på tunnelbanan eller på tåget kan det också irritera flera informanter, det upplevs ofta vara volymen som är för hög.

Men framför allt talar alltså ungdomarna om andra människors reaktioner eller ageranden. En av dem berättar om sin systers musiklyssnande, att hon ”tar in den i sig” och låter den vara kvar, vilket gör att hon kan vara ledsen även en tid efter det att hon lyssnat på en låt. Informanten beskriver det som att musik kan göra hennes syster ”väldigt deppig” och ger exempel på en specifik situation:

> Det var någon gång, inte jättelänge sen, satte jag på nån såhär sorgsen heartbreaklåt typ… fast jag själv inte alls känner så men… hon har haft lite problem med killar och då tar hon liksom… då tycker hon det blir jättejobbigt och jag ba ”men det är bara en låt Malin” och hon ba ”nej”. Då vill hon inte höra på den liksom. Så har jag aldrig känt med en låt, då tycker jag mer att den är dålig men inte att det blir jobbigt känslomässigt när jag lyssnar. Men det tycker hon ofta.

I citatet representeras den rationella *subjektspositionen* av den som kan möta musik genom att se det som att ”det är bara en låt”. Att musik påverkar människor känslomässigt ser jag i det här sammanhanget som en form av irrationell *subjektsposition* som informanten erbjuder andra. Det finns flera exempel på när ungdomarna beskriver andra människors känslomässiga reaktioner när de möter musik och framför allt sina idoler. En av dem pratar om ”pojkband” och om hur deras fans kan bete sig. Hon talar bland annat om att det ”finns ju folk som ställer sig och gråter” och beskriver att detta gör henne ”irriterad”, att det är ”töntigt”. Hon säger också att:

> Asså den där flickidoltrenden den har ju jag också lite i mig, men jag verkligen… jag ställer mig inte och skriker asså… skrika kan jag göra men jag är ju inte i extas.

Här beskrivs andra människor, specifikt tjejer, som att de kan vara i extas i mötet med musik. Detta visar sig bland annat genom att de skriker, någonting som även denna person kan göra, men då utan att vara i extas. Det är med andra ord en stereotyp bild av tjejer som presenteras. Den irrationella *subjektspositionen* i citatet ges åt andra tjejer, informanten själv distanserar sig dock från sådana sätt att reagera. I *artikuleringen* sker en *gruppbildning* där tjejer framställs som en mer eller mindre homogen grupp. Genom att informanten tar avstånd från gruppen bekräftar hon samtidigt bilden av att det går att tala om tjejer just som en grupp. Hennes *antagonism* bidrar därmed inte till att förändra den så vanligt förekommande kategoriseringen utifrån kön, utan upprätthåller istället idén om att det är möjligt och rättvisande att tala på detta sätt. En annan person beskriver vad som hände några tjejer utanför en konsert han skulle gå på. Trots att informanten ifråga inte kände personerna så talar han om anledningen till att tjejerna svimmade innan konserten.

> Och några av dom svimmade för dom hade stått där utanför för länge. Dom hade ju stått där ute och köat länge för biljett och inte ätit och druckit. Så dom svimmade av det.

Det här är ett annat exempel på hur en av informanterna talar om ”tjejer”. Återigen sker en *gruppbildning* där tjejer är de som står för det irrationella. Flera av ungdomarna menar också att människor egentligen gillar en del artister mer för deras utseende än för den musik de framför eller skapar. En av dem talar om det i relation till tjejer som gillar pojkband att ”det har ingenting med musiken att göra” utan att det istället handlar om ”snyggfaktorn”. En annan av de intervjuade säger att:

> Mm… asså dom gillade ju själva musiken också… men asså, dom hade ju inte varit lika besatta av dom, om dom inte hade sett bra ut.

Först och främst är det intressant att se, att när ungdomarna talar om vad jag valt att kalla för andra människors irrationella beteenden, så handlar det nästan uteslutande om tjejer. Oberoende av ungdomarnas egen könsidentitet så beskriver de tjejer på liknande sätt. Den irrationella *subjektspositionen* är således nästintill reserverad för gruppen tjejer som bildas i deras artikuleringar. Vi stannar upp vid ordet tjej och ser vad det fylls med i diskursen genom olika *ekvivalenskedjor*. Först handlar det om känslor, att du låter musik påverka dig så till den grad att du blir ledsen, att du ”gråter” eller blir ”deppig”. Sedan handlar det om ett tillstånd, nämligen ”extas”. Att skrika och att svimma på konserter knyts till tjejer. Att vara ”besatt” likaså. Tjej kan betraktas som en *flytande signifikant*, eftersom alla sociala identiteter i någon mån är det enligt Laclau och Mouffe. I den här diskursen fastställs ordet dock på ett specifikt sätt. Vad består då det relationella här i? Det handlar om människor som inte blir besatta, som inte gråter av musik, som inte hamnar i extas och skriker. Killar, med andra ord.

Intressant är också det faktum att tjejer, i mycket större utsträckning än killar, utgör en homogen grupp i informanternas utsagor. De talar ofta om ”tjejer”, att de är si eller så, eller att de gör det ena eller det andra i mötet med musik. Faktum är att killar som grupp nästan inte nämns överhuvudtaget. Här sker alltså en väl synlig *gruppbildning* genom ungdomarnas *artikuleringar.* Skillnader som existerar mellan olika tjejer reduceras och utsagorna leder till en homogen bild av dessa som inte sällan innebär irrationella beteenden i möte med musik. En ytterligare följd är att killar tydligare framstår som individer med förmåga att agera kontrollerat. Dikotomin mellan det rationella och irrationella som så länge knutits till män och kvinnor får därigenom liv även i denna diskurs.

Alla dessa beteenden och reaktioner är någonting som ungdomarna tar avstånd från genom att markera att de själva inte skulle möta musik eller artister på det sättet. Utifrån Laclaus och Mouffes teori kring *gruppbildning* och *subjektspositioner* säger beskrivningarna av en grupp eller en individ mycket även om vad den inte är. ”Besatta” och ”extas” kan till exempel ställas mot behärskade och kontrollerade. Det irrationella mot det rationella. I den här diskursen leder utsagorna till att tjejer ofta betraktas som grupp, medan killar ses som individer. Skillnader mellan tjejer reduceras och deras irrationella beteenden befinner sig på diskursens *utsida*. Diskursens *insida*, det som betraktas som legitimt, är rationella möten med musik och artister.

SAMMANFATTNING AV SLUTSATSER

I följande avsnitt presenteras slutsatserna från den diskursteoretiska analysen i relation till studiens syfte och forskningsfrågor. För den som vill få en fullständig och rättvisande bild av ungdomarnas sätt att tala om andras musik rekommenderas självklart en genomläsning av föregående del.

Genom analysen av ungdomarnas sätt att tala om andra människors musikanvändande har jag försökt belysa konsekvenserna av deras utsagor. Jag har visat hur de ger andra människor olika subjektspositioner och hur gruppbildning sker. Allt detta har möjliggjorts genom den diskursteoretiska ingången i studien med tillhörande analysverktyg. Jag anser därför att syftet med studien, nämligen *att analysera ungdomars sätt att tala om andra människors musikanvändande samt att belysa sociala konsekvenser av deras utsagor* därmed har uppnåtts.

Analysen har visat att ungdomarna ofta talar om andra människors musikanvändande genom olika kategoriserande och stereotypa beskrivningar. På olika sätt drar de gränser mellan sig själva och andra, mellan det som utgör diskursens insida och utsida, mellan vad som betraktas som legitimt respektive illegitimt. Det har framför allt handlat om vad andra människor lyssnar på för musik, i vilka sammanhang musik förekommer och hur människor beter sig i mötet med den.

I analysen har många olika *gruppbildningar* framkommit i ungdomarnas *representationer*. Markering av olikheter och gränser är viktigt i Laclaus och Mouffes diskursteori. När grupper skapas sker en reducering av möjliga sätt att betrakta dessa och skillnader mellan de som ingår i gruppen bortses från. Särskilt tydligt har människors nationalitet, ålder och kön visat sig i materialet. I den sistnämnda kategorin handlar det i princip uteslutande om tjejer. Dessa beskrivs som en homogen grupp, medan killar i princip inte nämns. Konsekvensen av detta är att tjejer betraktas som ett kollektiv, medan killar betraktas som individer. När det kommer till gruppprepresentationen av tjejer handlar det i hög utsträckning om deras beteenden i möten med musik och artister. Ungdomarna markerar ett avstånd mot det som framställs som tjejers irrationella beteenden. Precis som gruppbildning av människor sker, sker även gruppbildning när det kommer till musik. Att till exempel beskriva ”klassisk musik”, ”pop” och ”rock” med ett par ord är egentligen omöjligt med de skillnader som förekommer inom musiken, men ändå görs det.

I analysen har jag även visat hur olika tecken binds samman i *ekvivalenskedjor*. Ett par exempel är när den som lyssnar på klassisk musik binds samman med ”ensam” och när tjejers möten med musik binds samman med ord som ”extas” och ”besatt”. Jag har även visat vilka olika typer av *subjektspositioner* ungdomarna erbjuder andra människor. Den egna musiksmaken framställs ofta som en följd av aktiva och medvetna val, medan andra personer kan ges subjektspositioner utifrån ålder, kön och nationalitet. Musiksmak ses också som någonting som kan säga mycket om andra människor, om deras åsikter och karaktär. Samtidigt kan inte människor gilla vilken musik som helst, det bestäms i diskursen av till exempel härkomst och ålder. När musiksmak betraktas som någonting som avslöjar vem en människa är så kan det få konsekvenser. Du kanske inte vill framstå som ensam eller som någon som mår dåligt?

Studien har även visat att det är föga givande att beskriva det som att människor antingen tillhör eller inte tillhör en viss typ av musik. Istället markerar ungdomarna snarare en närhet eller en distans på ett kontinuum. Däremot placerar de ofta andra människor i relativt statiska och dikotoma subjektspositioner. Ibland sker dock tydliga avståndstaganden från ungdomarnas sida till andra människors musik, avståndstaganden som inte sällan följs av konstateranden om att de inte förstår hur andra människor kan gilla den musik de talar om. Ofta kopplar de ihop det faktum att de inte förstår med de subjekt som lyssnar på musiken, snarare än att tala om vad i musiken de inte förstår eller inte uppskattar.

Laclau och Mouffe beskriver *hegemoni* som det som för stunden betraktas som en objektiv sanning. Analysen av materialet visar att det som är legitimt, det som utgör diskursens insida handlar om individualism, det handlar om att människor ska vara aktiva och rationella, de ska göra egna val, men samtidigt lyssna på det som är modernt, de ska inte göra motstånd. Människor ska inte gilla all typ av musik, men inte heller ha en alltför begränsad musiksmak. Att inte vilja lyssna på, eller att ogilla populärmusik beskrivs som ett motstånd, men ett motstånd av illegitima skäl. Paradoxalt nog ska du således vara en individ som gör val, men rätt val inom en av diskursen given ram. Dessutom determineras musiksmak av till exempel nationalitet och ålder. I en hegemonisk diskurs finns det inga skäl till att ifrågasätta hegemonin. Flertalet antagonistiska försök att ifrågasätta en hegemonisk ordning ses som irrationella och meningslösa.

Enligt Laclau och Mouffe har en diskursiv praktik alltid sociala konsekvenser. Individuella och kollektiva identiteter ses som tillfälliga resultat av diskurser. Genom ungdomarnas *artikuleringar* bekräftas bilder av samhället och av grupper som inte är sanna eller objektiva. Grupper hade med andra ord kunnat konstrueras på alternativa sätt. Det här leder till att människor begränsas utifrån vad de anses ha för sociala tillhörigheter. I analysen har jag kartlagt hur diskursen bestämmer vilken musik olika människor kan lyssna till, i vilka sammanhang där musik förekommer som deras deltagande ses som legitimt, samt vilken musiksmak eller vilket motstånd mot musik som betraktas som legitimt respektive illegitimt.

DISKUSSION

I studiens avslutande kapitel diskuterar jag de resultat som framkommit genom analysen. På vilka sätt är de relevanta för musikpedagogikens område? Först vill jag återknyta till inledningen och citatet från läroplanen som handlade om ett av syftena med musikundervisningen i grundskolan.

I läroplanen förmedlas en idé om att eleverna ska få förståelse för olika musikkulturer. Deras egna musikaliska erfarenheter ska utmanas i mötet med andras. I vidare bemärkelse handlar detta om förståelse och respekt för andra människor och deras preferenser. Musiklärare har därmed ett ansvar för att skapa samtal där sådan förståelse kan konstrueras och utvecklas. I min studie kan vi se att ungdomarna visserligen uppvisar en tolerans för många människors musik och förhållande till den. Samtidigt har deras kategoriserande uttalanden konsekvenser för vad som betraktas som legitimt och illegitim, för hur människor grupperas i samhället och hur de därmed även begränsas.

Precis som i många av de studier som presenterades som tidigare forskning förekommer alltså även i mitt material olika stereotypa uppfattningar om vem som lyssnar på olika typer av musik (Jfr t.ex. Lewis 1995, Rentfrow & Gosling 2007, Scheid 2009, Lilliestam 2001). Men ungdomarnas utsagor innehåller även stereotypa uppfattningar kring människors beteenden i mötet med musik och kring sammanhang där musik förekommer. Ibland syns en medvetenhet, där ungdomarna själva beskriver sina uttalanden som stereotypa, i de flesta fall verkar dock uppfattningarna som så befästa att det helt enkelt blir naturligt för dem att tala på det viset. Det tydligaste exemplet på det är konstruktionen av gruppen tjejer i diskursen.

I läroplanen finns också något som leder till en gruppbildning, nämligen distinktionen mellan ”den egna” och ”andras” musikkultur. Som jag konstaterade inledningsvis så implicerar detta att människor tillhör en musikkultur och att det finns en gräns mellan det som utgör din och det som utgör andras. I min studie blir det dock tydligt att ungdomarna snarare befinner sig på ett kontinuum där de markerar närhet och distans till musik i olika hög grad. Det här är något som jag menar borde utnyttjas i musikundervisningen. Om ungdomarnas kontinuum kan synliggöras för dem själva så kan det även leda till färre kategoriseringar av andra människor. Det kan också möjliggöra att människor kan göra all musik till ”sin”. I min studie menar ungdomarna emellanåt att de har en tolerans när det gäller människors olika musikpreferenser, men utsagorna visar på många normativa uppfattningar (Jfr Danielsson 2012). Det finns idéer om vad som betraktas som socialt godtagbart, när det är rimligt för en människa att gilla en viss typ av musik och när det är legitimt att göra motstånd.

Skolan bör eftersträva att eleverna får med sig en tolerans som inte endast handlar om att de accepterar att människor skiljer sig från varandra, utan en tolerans som innebär att olikheter betraktas som någonting positivt. I skolan kan vi inte heller nöja oss med förenklande och kategoriserande bilder varken av musik eller av andra människor. Det går inte att stanna vid vi och dom, vid bra och dåligt. För att eleverna ska få förståelse för andra människor och deras musikanvändande krävs nyanser och dessa kan lärare arbeta för att synliggöra. Genom att peka på hur eleverna själva är komplexa och föränderliga kan toleransen och förståelsen för andra människor växa fram.

Läroplanens intentioner i en segregerad skola

Skolsegregationen har ökat (Skolverket 2012). Detta innebär att enskilda klasser blir mer homogena. Elever med likartad bakgrund vistas i samma klassrum, de är även i samma ålder och kan tänkas ha liknande referensramar. Att diskutera musik från olika kulturer och stilar menar jag blir än viktigare med en sådan utveckling. Som lärare kan det därmed vara värdefullt att fundera över i vilken utsträckning det är givande att arbeta utifrån elevernas egna erfarenheter, något som det ofta talas om. Kanske är det än viktigare att fundera över hur det är möjligt att arbeta för att vidga elevernas referensramar och hur det som betraktas som främmande kan föras närmre eleverna. Det här behöver givetvis inte innebära en motsättning, att både utgå från eleverna och att vidga deras ramar, men jag tror att det senare kräver stor medvetenhet och mycket arbete.

En problematik relaterat till de olika musikkulturer som ska presenteras i musikundervisningen handlar självklart om musiklärares egna kunskaper om och förståelse för olika kulturella uttryck. Ger musiklärarutbildningen de redskap som krävs och är det ens möjligt för alla musiklärare att behärska en mängd olika musikkulturella uttryck rent praktiskt? Dessutom kvarstår frågan om vad musikkulturer egentligen innebär och läroplanen lämnar den frågan obesvarad. En sådan formulering, som är så öppen för tolkning, kan självklart också leda till att musiklärare agerar väldigt olika utifrån sin egen uppfattning. Det i sig, behöver kanske inte innebära problem i klassrummen, men när läroplanen förmedlar en bild av att människor tillhör en musikkultur riskerar det också bli en bild som förmedlas vidare till eleverna. På så sätt uppmuntrar läroplanstexten, paradoxalt nog, till förenklande och stereotypa bilder av vilka musikstilar eller musiksammanhang människor tillhör, samtidigt som vikten av förståelse skrivs fram.

Att ge elever praktiska musikaliska erfarenheter är självklart en viktig del av musikundervisningen, men jag tror inte att dessa erfarenheter per automatik leder till någon förståelse för olika kulturer och uttryck. För att det ska kunna ske är språket en oumbärlig nyckel. Jag är övertygad om att samtal kring olika musikstilar och hur människa, musik och samhälle kan förstås sker på musiklärarutbildningar runt om i landet. Men i vilken utsträckning ges verktyg till hur samtalen kan föras med framtida elever? Min egen upplevelse av grundutbildningen på musikhögskolan är att de didaktiska kunskaperna framför allt rör praktiska aspekter, hur vi lär elever spela piano till exempel. Jag tror att ett utvecklingsarbete kring hur vi talar om musik skulle gynna lärarutbildningen och i förlängningen skolan, eleverna och samhället i stort.

Genom språket kan olika kategoriseringar, normer och makt ifrågasättas, men även reproduceras. Precis som Werner (2009) ser jag kulturella sammanhang som arenor där olika kategoriseringar, normer och makt kan förhandlas. Klassrummet är ett exempel på en sådan arena. I min studie visar det sig att musik förknippas med människor så till den grad att när ungdomarna säger sig inte förstå, så handlar det oftast inte om själva musiken, utan om den som lyssnar på den. Därför menar jag att det är viktigt att elever lär sig tala om musiken, vilka kvaliteter i den de uppskattar eller inte. På så sätt tror jag att vi kan närma oss förståelse. Alla ungdomar i min studie uttryckte ett intresse för att prata om musik, men samtidigt visade sig en ovana att förklara musik. Den ovanan menar jag leder till att det är enklare att tala om människor som du förknippar med musiken, snarare än att tala om musiken i sig själv.

Musik, individ och kollektiv

En del av det centrala innehållet som anges i läroplanen för elever i årskurs 7-9 handlar om hur musik används för att markera tillhörighet. Ungdomarna ska alltså få kunskaper om ”Musikens funktion för att markera identitet och grupptillhörighet i olika kulturer, med fokus på etnicitet och kön” (Lgr 11, s 103). Här betonas alltså vissa kategorier, som även visat sig vara centrala i denna studie. Samtidigt tror jag att det är viktigt att vara lyhörd för de kategoriseringar som sker i det egna klassrummet. Kanske är klass eller ålder sådant som föranleder fler diskussioner och stereotypa uppfattningar. De andra behöver alltså inte vara människor med annan etnisk bakgrund eller med annat kön. De andra kan vara gamla människor, de kan vara de som lyssnar på hiphop eller människor som gör motstånd mot det moderna. Vilka de andra ses vara är därför något som måste undersökas i olika sammanhang, även om det självklart finns sådana kategoriseringar som är mer vanligt förekommande än andra. Jag menar att elever inte endast bör lära sig om hur musik kan fungera som en markör, utan även ifrågasätta det. Frågan handlar också om vem som markerar. Är det någon som konstruerar en grupp från ett utanifrånperspektiv eller är det sådant som människor som sägs ingå i gruppen själva har valt?

Mitt resultat visar också att det finns en norm som handlar om individualism. Normen innefattar idéer om att människor ska göra val, dock val inom ramen för det som är socialt godtagbart. Den aktiva människan ställs mot den passiva. Människor ska dessutom vara rationella och kontrollerade i mötet med musik. Den irrationella och känslostyrda människan ses som illegitim. Du ska sålunda vara en aktiv och kontrollerad individ som gör rätt val. Problem uppstår dock när ungdomarna samtidigt cementerar andra människor i olika positioner utifrån härkomst, ålder, kön och så vidare. Ingen av dem beskriver någonsin att de lyssnar på en viss typ av musik eftersom de är tjejer eller för att de kommer från Sverige. Rörligheten och valmöjligheterna är något som de själva därför har närmre till, medan andra människor ska bryta sig loss från sina positioner för att kunna uppnå den individualism som betraktas som legitim.

Till skillnad från Bergman (2009) som fann att ungdomarna i hennes studie sökte positionera sig som unika så finner jag alltså snarare att det centrala för ungdomarna i min studie handlar om att välja. Huruvida de valen gör en människa unik eller inte är sekundärt. Att försöka vara unik ses snarare som ett försök att göra motstånd, vilket ofta beskrivs som illegitimt. Exempel på det är när de talar om att göra motstånd för motståndets skull eller när hiphop beskrivs som ”bara snack”. Jag menar, precis som Danielsson (2012), att talet om musik nog är ännu viktigare än hur musiken låter för hur en människa vill framstå. Just därför ser jag att studier som fokuserar på talet om musik är viktiga. För att få svar på hur människor konstruerar förståelse för andra och för andras musik menar jag att språket måste undersökas och analyseras.

Det går inte att frikoppla musik från resten av samhället. Musik står inte och bör inte heller stå fritt från annat. Musik är ett socialt fenomen, som dessutom används som påverkansmedel på många skilda sätt. Musik måste diskuteras, måste förstås, måste begreppsliggöras. Jag menar därför att det inte räcker att exponera elever för varierande musikaliska uttryck eller ”olika musikkulturer”. Det räcker inte att lyssna, sjunga och spela. Samtalen om musik är minst lika viktiga. Det är så eleverna kan få med sig verktyg att förklara varför de gillar det ena, men inte det andra. Det är så de kan få förståelse för det de betraktar som andra människors musik.

Reflektioner kring studiens genomförande

Att genomföra forskningsanalyser av hur människor talar och att dessutom belysa konsekvenserna av deras tal är komplext. Min studie kan därför ses som en pusselbit till ökad förståelse för fenomenet. Allt har naturligtvis inte kunnat belysas och inte heller är tolkningen av materialet den enda tänkbara. Självklart har även valet av att genomföra enskilda intervjuer påverkat resultatet, materialet hade sett annorlunda ut om det istället baserats på gruppintervjuer eller observationer i ett klassrum. Det är dock intressant att sex intervjuer med ungdomar från olika håll i landet ger ett material där mönster så tydligt uppträder och där kategoriseringar av människor görs på liknande sätt. Det visar att människor påverkas av den tid de lever i, att det finns en hegemoni att förhålla sig till.

Resultatet av den här studien åskådliggör också att det finns ett stort behov av att arbeta med hur vi talar om musik. I skolan behövs ett aktivt arbete kring förståelse för att reducera gruppbildningar och stereotypa uppfattningar av människor. Jag menar att analysen i den här studien har bidragit till att synliggöra hur dessa kommer till uttryck, samt vad som är problematiskt med dem. När sådant som individualism, modernitet, val och rationalitet görs legitimt samtidigt som motstånd görs illegitimt bidrar det till att upprätthålla en hegemoni. Den kan och bör synliggöras samt ifrågasättas för att nå förändring, för att öka förståelse och tolerans.

Förslag till vidare forskning

Jag anser att diskursteoretiska analyser av hur samtal förs i musikundervisning skulle kunna bidra till en fördjupad bild av hur ungdomar talar om andra människors musik. En idé är att genomföra aktionsforskning, med utgångspunkt i läroplanens syfte kring förståelse. I samarbete med lärare kan en forskare delta för att analysera och förbättra samtalen kring musik så att de kan leda till ökad förståelse och färre kategoriska uttalanden. Som musiklärare har du mycket att tänka på under en lektion, det är inte alltid lätt att uppmärksamma eller ifrågasätta sådant som sägs, eller som du själv säger, i klassrummet. Därför kan det vara bra med ett par öron och ögon till som fokuserar just dessa frågor.

Det går även att undersöka hur musiklärare introducerar olika former av musik. Vilken musik tas för given och ses som innanför elevernas referensramar, vilken musik beskrivs som de andras musik och utifrån vilka skiljelinjer (geografi, etnicitet, ålder m.m.) dras dessa gränser?

Något annat som jag också blivit nyfiken på under studiens gång handlar om hur läroplanen och andra texter knutna till skolväsendet bidrar till gruppbildning och kategoriseringar. En diskursteoretisk analys som inriktas på sådana frågor skulle både vara intressant och kunna leda till en utveckling kring hur sådana texter formuleras.

KÄLLFÖRTECKNING

Bergman, Åsa (2009): *Växa upp med musik: ungdomars musikanvändande i skolan och på fritiden.* Göteborg: Institutionen för kulturvetenskaper, Göteborgs universitet.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2012): Diskursanalys. I Bergström, Göran & Boréus, Kristina, red: *Textens mening och makt.* Lund: Studentlitteratur.

Burr, Vivien (1995): *An introduction to Social Constructionism.* London: Routledge.

Danielsson, Annika (2012): *Musik oss emellan: Identitetsdimensioner i ungdomars musikaliska deltagande.* Örebro: Örebro universitet.

Foucault, Michel (1969/2002): *Vetandets arkeologi.* Lund: Arkiv förlag.

Foucault, Michel (1971/1993): *Diskursens ordning.* Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.

Foucault, Michel (1976/2002): *Sexualitetens historia.* Uddevalla: Daidalos AB.

Foucault, Michel (1994/2008): Diskursen ska inte uppfattas som… I Götselius, Thomas & Olsson, Ulf, red: *Diskursernas kamp.* Eslöv: Brutus Östlings Bokförlag.

Hall, Stuart (1996): ”Who needs ’identity’?”. I Hall, Stuart & du Gay, Paul, red: *Questions of Cultural Identity.* London: Sage.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009): *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Lund: Studentlitteratur.

Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (1985/2008): *Hegemonin och den socialistiska strategin* [Hegemony and Socialist Strategy]. Göteborg: Glänta.

Lamont, Alexandra; Hargreaves, David J.; Marshall, Nigel A. & Tarrant, Mark (2003): Young people’s music in and out of school. *British Journal of Music Education,* 20(3), s. 229-241.

Lewis, Georg H. (1995): Taste Cultures and Musical Stereotypes: Mirrors of Identity? I *Popular Music and Society*, 19(1).

Lgr 11. Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. Stockholm: Skolverket. [http://www.skolverket.se/publikationer?ID=2575]

Lilliestam, Lars (2001): ”*En dödsmetall-hardcore-hårdrocksgrej, det är jättesvårt att förklara”: Göteborgska gymnasister tänker och talar om musik.* Göteborg: Institutionen för musikvetenskap.

Lundberg, Dan, Malm, Krister & Ronström, Owe (2000): *Musik, medier, mångkultur. Förändringar i svenska musiklandskap.* Hedemora: Gidlunds Förlag.

Martinsson, Lena & Reimers, Eva, red (2008): *Skola i normer.* Malmö: Gleerup.

Patel, Runa & Davidson, Bo (2011): *Forskningsmetodens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning.* Lund: Studentlitteratur.

Rentfrow, Peter J. & Gosling, Samuel D. (2007): The content and validity of music-genre stereotypes among college students. I *Psychology of Music* 35(2), s 306-326.

Ruud, Even (1997): *Musikk og identitet.* Oslo: Universitetsforlaget.

Scheid, Manfred (2009): *Musiken, skolan och livsprojektet: ämnet musik på gymnasiet som en del i ungdomars identitetsskapande.* Umeå: Estetiska ämnen i Lärarutbildningen, Umeå universitet.

Sernhede, Ove (2002): *AlieNation is my nation: Hip hop och unga mäns utanförskap i Det nya Sverige.* Stockholm: Ordfront.

Skolverket (2012): *Likvärdig utbildning i svensk grundskola? En kvantitativ analys av likvärdighet över tid.* Rapport 374. Stockholm: Skolverket.

Stålhammar, Börje (2004): *Musiken – deras liv: några svenska och engelska ungdomars musikerfarenheter och musiksyn.* Örebro: Universitetsbiblioteket.

Vetenskapsrådet (2015): *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.* http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf [Hämtad 2015-07-12]

Werner, Ann (2009): *Smittsamt. En kulturstudie av musikbruk bland tonårstjejer.* Linköping: Linköpings universitet.

Williams, Christina (2001): Does it really matter? Young people and popular music. *Popular Music*, 20(2), s 223-242.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000): *Diskursanalys som teori och metod.* Lund: Studentlitteratur.

Åkerstrøm Andersen, Niels (2003): *Discursive analytical strategies. Understanding Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann.* Bristol: The Policy Press.

BILAGA

Intervjuguide

Berätta lite om dig själv. Bakgrund, familj, intressen…

Vad tycker du om för musik? Varför? Hur skulle du beskriva musiken?

När lyssnar du på musik? Själv, med andra? När lyssnar du inte?

Vad tycker din familj/dina vänner om för musik? Beskriv!

Vad känner du till för musik, utöver den du lyssnar på? Vad säger du om den musiken? Vem tror du lyssnar på den?

Finns det någon musik du inte tycker om? Varför?

Känner du någon som tycker om den musiken?

Vem tror du tycker om sådan musik? Varför?

Finns det någon musik som du tyckt om förut men inte tycker om längre?

Finns det någon musik som du tror att du aldrig kommer att tycka om? Känner du någon som tycker om den? Vem tror du tycker om den?

Berätta om vad du har mött för musik i skolan. Vad tyckte du om/tyckte du inte om? Vad tyckte dina klasskompisar?